

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

Diplomová práce

Anonymní svědek v trestním řízení

Jan Tolar

PLZEŇ

2015

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

Diplomová práce

Anonymní svědek v trestním řízení

Zpracoval: Jan Tolar (R11M0329P)

Studijní program: Právo a právní věda (M6805)

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Pracoviště: Katedra trestního práva

PLZEŇ

2015

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem pro vědeckou práci obvyklým.“

V Plzni dne 27. března 2015

Jan Tolar

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu mé diplomové práce, panu Prof. JUDr. Janu Musilovi CSc., za cenné rady, připomínky a celkové vedení práce. Děkuji také všem, kteří mi ochotně poskytli potřebné informace.

Obsah

1. Úvod	1
2. Organizovaná kriminalita a další důvody zavedení institutu utajeného svědka	3
2.1. Nový fenomén organizované kriminality v ČR na konci 20. Století	4
2.2. Vznik právní úpravy institutu utajeného svědka (z. č. 292/1993 Sb.)	6
2.3. Vývoj právní úpravy institutu utajeného svědka	8
2.3.1. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 4/94	8
2.3.2. Znovuzavedení institutu utajeného svědka do právního řádu ČR	11
2.3.3. Novelizace zákona týkající se anonymního svědka	12
3. Institut utajeného svědka v trestním řízení	13
3.1. Svědectví jako jeden z hlavních důkazních prostředků v trestním řízení	14
3.2. Utajený svědek a jeho odlišnosti od běžného svědka. Rozpor mezi právy svědka a právy obhajoby	15
3.3. Podmínky utajení svědka	18
3.4. Kompenzace obtíží obhajoby	19
3.5. Možnosti výsledku utajeného svědka a provádění dalších procesních úkonů za jeho přítomnosti	20
3.5.1. Výslech pomocí videokonferenčního zařízení	21
3.5.2. Konfrontace, rekognice	22
3.6. Povinnosti orgánů činných v trestním řízení při utajování svědka	22
3.7. Utajení svědka jako osoby, která je služebně činná v policejním orgánu	27
3.8. Pominutí důvodů pro utajení svědka	30
3.9. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	30
3.9.1. Rozhodnutí ESLP ve věci Kostovski v. Nizozemí ze dne 20.11.1989	32
3.9.2. Rozhodnutí ESLP ve věci Windisch v. Rakousko ze dne 27. 9. 1990	33
3.9.3. Rozhodnutí ESLP ve věci Lúdi v. Švýcarsko ze dne 15. 6. 1984	34
3.9.4. Rozhodnutí ESLP ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 26. 3. 1996	35
3.9.5. Rozhodnutí ESLP ve věci Van Mechelen a spol. v. Nizozemí ze dne 23.4.1997	36
3.9.6. Rozhodnutí ESLP ve věci Krasniki v. Česká republika ze dne 28. 2. 2006	37
3.10. Judikatura Ústavního soudu České republiky	41
3.10.1. Nález ÚS ČR, sp.zn. IV. ÚS 37/01, ze dne 22.10.2001	41
3.10.2. Nález ÚS ČR, sp.zn. III. ÚS 501/04, ze dne 3.3.2005	43
4. Zvláštní ochrana svědka	45
4.1. Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením	46
4.2. Způsoby zvláštní ochrany svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením	48

4.2.1. Osobní ochrana	48
4.2.2. Přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí	49
4.2.3. Zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby	49
4.2.4. Prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci.....	50
5. Problematika utajení a ochrany svědka v zahraničí.....	51
5.1. Institut utajeného svědka a zvláštní ochrany svědka ve Slovenské republice	51
5.1.1. Zákon č. 301/2005 Z.z., trestní řád.....	52
5.1.2. Zákon č. 256/1998 Z.z., o ochraně svědka a o změně a doplnění některých zákonů	53
5.2. Institut utajeného svědka a zvláštní ochrany svědka ve Spolkové republice Německo ..	55
5.3. Institut utajeného svědka a zvláštní ochrany svědka v Rakousku	56
6. Závěr.....	59
7. Resume.....	61
Seznam použité literatury	63
Seznam použitých právních předpisů	63
Seznam použitých zahraničních právních předpisů	64
Slovensko	64
Německo	64
Rakousko	65
Seznam použité judikatury.....	65
Ostatní zdroje.....	65

1. Úvod

Svědecká výpověď patří mezi nejdůležitější důkazní prostředky v trestním řízení. Je jedním z hlavních předpokladů pro úspěšný průběh trestního řízení a prokázání viny případně i nevinu obviněného¹. Svědkové jsou obvykle mimo pachatele jediní přímí účastníci událostí, které jsou v následném průběhu trestního řízení stěžejní pro rozhodnutí v dané věci. Na základě ustanovení § 97 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád², je každý povinen dostavit se na předvolání orgánu činného v trestním řízení (dále jen „OČTŘ“) a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Zejména v případech závažnější kriminality jsou svědci vystaveni jistému tlaku. Ten může vzniknout ze strany obviněného či jeho společníků, kteří mohou svědkům vyhrožovat ublížením na zdraví, smrtí a podobně. V mnoha případech postačí k vystrašení svědka i samotný charakter trestného činu. Není ani potřeba zastrašování ze strany obviněného. V praxi se tedy můžeme setkat s případy, kdy svědek záměrně nevypovídá pravdu nebo odmítne vypovídat s tím, že nic neviděl, neslyšel atd.

V boji zejména s organizovaným zločinem (trestné činy spáchané organizovanou zločineckou skupinou, drogové delikty, úplatkářské trestné činy atd.) je třeba zajistit svědkům takové podmínky, aby se nebáli vypovídat a vypovídali pravdivě. Tato skutečnost vyžaduje právní nástroje, které budou svědka chránit před nebezpečím a nátlakem ze strany obviněného a zamezí všem negativním vlivům z jeho strany. Proto byl do českého právního řádu zaveden institut anonymního svědka.

Institut má za úkol chránit základní práva důležitých svědků v trestních řízeních, zejména pak právo na život a zdraví. Ochrana spočívá v utajení totožnosti a podoby svědka. Tento proces může být ale v rozporu s právem obviněného na spravedlivý proces, který zahrnuje právo na obhajobu nebo právo na kontradiktornost řízení. Zákonodárce musí tedy nacházet i kompromisy mezi těmito rovnocennými právy.

Cílem této práce je seznámení se s problematikou institutu anonymního svědka, který je v České republice upraven ustanoveními trestního řádu. Dále chci ve své práci poukázat na rozpor mezi základními právy svědků a základními právy obviněných v trestním řízení v souvislosti s utajeným svědectvím, a to především za pomoci výkladu některých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu

¹ Obviněným se v této práci rozumí i zadržený, podezřelý, obžalovaný či odsouzený – dle fáze, ve které se trestní řízení nachází

² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

České republiky. V jedné z kapitol se budu zabývat institutem zvláštní ochrany svědka dle zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, který s institutem anonymního svědka úzce souvisí. Závěr mé práce bude věnován srovnání české právní úpravy s právní úpravou vybraných evropských zemí.

2. Organizovaná kriminalita a další důvody zavedení institutu utajeného svědka

Pro pojem organizovaná kriminalita lze najít mnoho definic od mnoha autorů. Často se termín organizovaná kriminalita překrývá s pojmem velmi podobným – organizovaným zločinem. V souvislosti s organizovanou kriminalitou se lze setkat i s pojmy jako zločinné spolčení, zločinecké sdružení, mafie atd.³ Tudiž je pojmem nepatrně širším než organizovaný zločin. V této práci budu však termíny „organizovaný zločin“ a „organizovaná kriminalita“ používat jako synonyma.

Organizovaná kriminalita se v novodobé historii stala jedním z globálních problémů současného světa. Disponuje schopností absorbovat vymoženosti moderních technologií a organizačních principů, a protože navíc neuznává žádné omezení, ať již v podobě právních nebo jenom morálních norem, které jinak musí respektovat společenské instituce, dosahuje vysokého zisku, který jí dává ekonomickou a později i politickou sílu.⁴ Vzhledem k tomu, že v každém státu je nepatrně odlišné vnímání pojmu organizovaný zločin, je pro něj na mezinárodní úrovni použita celá řada různých definic. V USA lze definici organizovaného zločinu nalézt ve federálních zákonech, kde je vyjádřena v zákoně č. 90-351 z roku 1968: „Organizovaný zločin zahrnuje nezákonné aktivity členů vysoce organizovaného disciplinovaného společenství, které se zabývá poskytováním protizákonného zboží a služeb, včetně (ale nejen) hazardních her, prostituce, lichvy, narkotik, vymáhání poplatků za ochranu (racketeering) a jiných nezákonných aktivit členů těchto organizací.“⁵ Dle německého spolkového kriminálního úřadu je definice organizované kriminality formulována takto: „Organizovaná kriminalita je plánované páchaní trestných činů, určených hlediskem zisku a moci, které jednotlivě nebo jako celek jsou velmi závažné, a kdy více než dvě osoby spolu spolupracují po dlouhou nebo omezenou dobu, přičemž každá z nich má vlastní úkoly.“ Definice (nejen tyto, ale i další) se liší, ale pouze bereme-li v potaz slovní vyjádření. Dle mého názoru je obsahové vymezení těchto definic hodně podobné. Na tomto základu sestavila Evropská komise několik kritérií, které musí být kumulativně splněny, aby se v daném případě jednalo o organizovaný zločin. Jsou to:

- Spolupráce více než dvou osob.
- Podezření ze spáchání závažné trestné činnosti.

³ Smolík, J. a kol., Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě, Brno, 2007, str. 11

⁴ Musil, J., Organizovaná kriminalita v Evropě v druhé polovině devadesátých let – nové jevy, čas. Kriminalistika XXXII, 3, str. 177

⁵ Smolík, J. a kol., Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě, Brno, 2007, str. 13

- Činnost zaměřená na honbu za ziskem.
- V organizaci má každý své konkrétní a specifické úkoly.
- Činnost je dlouhodobá.
- Uvnitř organizace panuje určitá forma kázně a kontroly.
- Páchání trestné činnosti na mezinárodní úrovni.
- Používání násilí a jiných nátlakových prostředků.
- Využívání stávajících hospodářských a obchodních struktur ve svůj prospěch.
- Napojení organizace na procesy praní špinavých peněz.
- Ovlivňování politiky, médií, veřejné správy, soudních orgánů nebo ekonomiky.

Jsou-li pozitivně identifikovány první tři znaky a alespoň tři další z výše uvedených, jedná se o organizovaný zločin.⁶

2.1. Nový fenomén organizované kriminality v ČR na konci 20. Století

Organizovaný zločin je bezesporu fenomén, který ve světě existuje již po staletí (v Číně dokonce již po tisíciletí). V moderní historii bývají počátky organizované kriminality spojovány se strukturami italské mafie v USA (Cosa Nostra).⁷ Dle většiny expertů v tomto oboru rozšíření organizovaného zločinu téměř po celém světě především napomohla globalizace společně s rozpadem bipolárního uspořádání světa, způsobeným koncem studené války. Globalizace trhu a migrace lidí po celém světě umožnila pohyb kapitálu a předávání myšlenek, což využili i organizace zapojené do organizované kriminality k rozšíření do jiných států.

V bývalých socialistických zemích (i v ČSSR) se mnohdy hodně zdůrazňovala statistika nízké kriminality oproti západním zemím. I dnes často slyšíme v souvislosti s kriminalitou hesla jako: „To by se před rokem 1989 nestalo“ apod. Vzhledem k tehdejší cenzuře a utajování skutečných informací se dá pochybovat o tom, že tyto statistiky nebyly zkreslené či upravené a ukazovaly skutečný obraz tehdejší kriminality a policejní práce. Totéž se dá říci i o organizované kriminalitě. Některé studie tvrdí, že organizovaný zločin v ČSSR neexistoval, to ale s největší pravděpodobností není to pravda. Za organizovanou kriminalitu můžeme považovat činnosti jako dovoz a distribuci nedostatkového zboží, nezákonné směny valut, krádeže a prodej uměleckého

⁶ Nožina, M., Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, Praha, 2003, str. 16

⁷ Souleimanov, E. a kol., Organizovaný zločin, Praha, 2012, str. 16

zboží a další, které se v bývalém Československu rozvinuly v 80. letech minulého století.

Na počátku 90. let se v Českých zemích vytvořily relativně vhodné podmínky pro činnost mezinárodního organizovaného zločinu. S otevřením státních hranic se naše země stává součástí globálních procesů. Do Čech přes ně akceleruje přeprava lidí a zboží a naše území zasahuje silná migrační vlna.⁸ Majetková privatizace a vytváření trhu a kapitálu poskytují podmínky pro kriminální operace. Vzhledem k tomu, že klasické oblasti kriminality (obchod s drogami, prostituce, loupeže atd.) se v ČSSR v organizovaných skupinách téměř neobjevovaly, pro organizované skupiny z vyspělého západu, které používaly velmi profesionální a v socialistickém Československu neznáme metody, bylo území českého státu velkou příležitostí k páchání trestných činů s menším rizikem dopadení. Po pádu železné opony zde neměly tyto zahraniční zločinecké skupiny konkurenci. Nahrávala jim i radikální transformace justičního a policejního aparátu. Legislativa, která se velmi razantně obměňovala, postupně sice vytvářela podmínky pro boj s tímto novým fenoménem, ale mnohdy to byla pouze opožděná reakce na nové zločiny.

V 90. letech se v Česku začaly rozvíjet zločiny, které se za socialismu vyskytovaly pouze výjimečně, popřípadě vznikaly zcela nové druhy kriminality. V oblasti organizovaného zločinu můžeme rozdělit druhy nově vznikajících zločinů do dvou skupin dle fází, a to fáze tvorby zisku (aktivity základní-ziskové) a fáze zpeněžení zisku (aktivity zabezpečovací a krycí).

Mezi druhy zločinů ve fázi tvorby zisku řadíme:

- výroba, přeprava a distribuce omamných a psychotropních látek,
- organizovaná prostituce, výroba pornografie a hazardní hry,
- krádeže motorových vozidel a obchod s nimi,
- nelegální obchod se zbraněmi, výbušninami a strategickými surovinami,
- padělání a pozměňování dokladů, dokumentů, peněz a platebních prostředků, ochranných známek atp.,
- organizování nelegální migrace osob a zprostředkovávání práce cizincům,
- nelegální obchod se starožitnostmi a uměleckými předměty,
- obchodování s nebezpečnými odpady, radioaktivními materiály,

⁸ Nožina, M., Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, Praha, 2003, str. 37

- kriminalita spojená s násilnými formami konkurenčního boje zločineckých struktur,
- obchodování s lidmi a lidskými orgány,
- násilná kriminalita (nájemné vraždy, vydírání a vybírání poplatků za ochranu-racketeering, bankovní loupeže, loupeže přepravovaných nákladů atp.).
- hospodářská kriminalita,
- počítačová kriminalita.

U těchto zločinů je páchaná trestná činnost primárně zaměřována na dosahování zisku, dochází k pružné volbě aktivit podle situace na „trhu“, podle poptávky po nabízeném zboží a službách, u rozvinutých organizací se obvykle projevuje v diverzifikaci a internacionalizaci aktivit a monopolizaci trhu či teritoria.⁹

Mezi zločiny ve fázi realizace zisku patří:

- kriminalita spojená s legalizací zisku (tzv. praní špinavých peněz),
- kriminalita spojená s pronikáním zločineckých struktur do státní správy,
- kriminalita spojená s nelegálním získáváním politické moci,
- kriminalita spojená s obstaráváním státních a jiných zakázek,
- maření zákonného průběhu trestního řízení (ovlivňování a zastrasování svědků).

Tyto druhy zločinů slouží jako zajištění nerušeného průběhu nelegálních operací, k jejich zastření a zároveň k obstarávání důležitých informací potřebných k dosažení moci.

2.2. Vznik právní úpravy institutu utajeného svědka (z. č. 292/1993 Sb.)

Vzhledem ke vzrůstající kriminalitě a její organizovanosti, a také z důvodu vázanosti České republiky závazky plynoucími z mezinárodního práva, bylo nutné problematiku organizované kriminality lépe právně upravit, a to jak ve hmotněprávní, tak i v procesněprávní rovině. Dalšími důvody k novelizaci trestních předpisů můžeme spatřovat především v tom, že například u rozvíjející se drogové kriminality nenacházíme poškozené, a tudíž průběh odhalování tohoto typu zločinu je ztížen nedostatkem informací. Jestliže se orgánům činným v trestním řízení podaří najít důkazní prostředky v podobě svědectví např. narkomanů nebo náhodných svědků, potýkají se pak s neochotou těchto svědků svědčit respektive se strachem svědků o svoje zdraví a zdraví svých blízkých, a to z důvodu jejich zastrasování podezřelými.

⁹ Novotný, O. a kol. Kriminologie, Praha : Aspi Publishing, 2004, s. 329. (Musil, J.)

Vzhledem k výše uvedeným a ještě mnoha dalších důvodům byla změna legislativy více než nutná.

Novelou č. 152/1995 Sb. trestního zákona č.140/1961 Sb. účinnou od 1. 9. 1995 byl do trestního zákona vložen institut "zločinné spolčení", jímž se rozumí společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti. Tento institut není dnes již aktuální, kdy nový trestní zákoník¹⁰, účinný od 1.1.2010, zavedl v ustanovení § 129 nový institut "organizovaná zločinecká skupina", který se promítl do mnoha ustanovení tohoto zákona. V roce 1995 vznikl v České republice také specializovaný „Útvar pro odhalování organizovaného zločinu“ (ÚOOZ), který měl přispět k boji s organizovaným zločinem. Dalším prostředkem pro ochranu společnosti v souvislosti s bojem proti organizované kriminalitě je postupné zpřísnování trestní represe v českém trestním právu hmotném.

Novelizace se týkaly také trestního práva procesního. Novelou trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. došlo k zakotvení operativně pátracích prostředků (§ 158b – 158f TR), mezi které řadíme předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta. Do té doby byla tato úprava zakotvena pouze v zákoně o Polici České republiky, tedy ve hmotněprávním předpise. Skutečnost, že právní úprava operativně pátracích prostředků nebyla obsažena v procesním předpisu, tedy v trestním řádu, působila, že výsledky získané při použití operativně pátracích prostředků nebylo možno uplatňovat jako důkazy v trestním řízení, resp. toto jejich využití bylo významně ztíženo důsledkem nutnosti zprocesňování takto obstaraných důkazů.

Jedním z nezbytných bodů transformace trestního práva procesního bylo poskytnout účinnější ochranu svědkům v trestním řízení. Především u trestných činů páchaných zločineckými organizovanými skupinami, u kterých se dalo předpokládat ovlivňování trestního řízení zastrašováním svědků či osob jim blízkých, bylo potřeba institutu, který by tuto činnost skupin organizovaného zločinu omezil.

Počátkem ledna roku 1994 nabyl účinnosti zákon č. 292/1993 Sb., ze dne 10. listopadu 1993, kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Součástí této novely bylo zavedení institutu utajeného svědka v trestním řízení. Ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu tedy nově znělo takto: „*Hrozí-li svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zjevně újma na zdraví*

¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

nebo jiné vážné nebezpečí, jméno a příjmení svědka a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení. Svědek se poučí o právu podepsat protokol o výslechu smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Pominou-li důvody pro oddělení vedení osobních údajů svědka, připojí se tyto údaje k trestnímu spisu.“ Smyslem navrhované novely trestního řádu bylo, dle důvodové zprávy, kromě jiného poskytnout větší ochranu svědkům, vystaveným pro jejich výpověď nebo jen pro odhodlání svědčit verbálním i násilným útokům.

2.3. Vývoj právní úpravy institutu utajeného svědka

Právní úpravy institutu utajeného svědka měla od jeho zavedení v roce 1994 velmi dynamický vývoj. Nálezem Ústavního soudu České republiky ze dne 12.10.1994 bylo ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu týkající se tohoto institutu zrušeno ke dni 1.3.1995 s tím, že v takovémto znění odporuje ústavnímu pořádku. Parlament České republiky začal v návaznosti na rozhodnutí Ústavního soudu projednávat znovuzavedení institutu do právního řádu. Odstavec 2 byl znovu doplněn do § 55 trestního řádu v upraveném znění zákonem č. 152/1995 Sb.¹¹ s účinností ode dne 1.9.1995. Od té doby bylo ustanovení ještě dvakrát novelizováno, a to zákonem č. 265/2001 Sb. a zákonem č. 274/2008 Sb.

2.3.1. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 4/94

Jedním z hlavních mezníků institutu utajeného svědka je bezesporu nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94. Tento nález značně ovlivnil vývoj právní úpravy anonymního svědka.

V září roku 1993 podala skupina 41 poslanců k Ústavnímu soudu ČR návrh na zahájení řízení o zrušení ustanovení § 55 odst. 2, části ustanovení § 74 odst. 1, vyjádřené slovy "s výjimkou rozhodnutí o jejím prodloužení (§ 71 odst. 2, 5)", a ustanovení § 209 trestního řádu, ve znění zákona č. 292/1993 Sb. Ve své práci se budu

¹¹ Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

zabývat pouze částí nálezu týkající se ustanovení § 55 odst. 2 a částečně i ustanovením § 209 trestního řádu, jež nabádá předsedu senátu mimo jiné k učinění opatření vhodných pro výslech utajeného svědka.

Navrhovatelé v návrhu argumentují rozporem ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu s článkem 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod¹², s čl. 14 odst. 3 písm. e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech¹³ a s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁴. Svá tvrzení zdůvodnili navrhovatelé tím, že institut utajeného svědka znemožňuje provedení důkazu postavení obviněného či obžalovaného tváří v tvář svědkovi, jestliže se jejich výpovědi zásadně liší a nelze rozpor vyjasnit jinak. Dále navrhovatelé poukazují na nejasnost a neurčitost použití tohoto institutu, vyjádřené slovem „zjevně“, což může vézt k jeho zneužívání. Tento argument je dle mého názoru stěžejní pro další vývoj právní úpravy týkající se utajeného svědka.

Ústavní soud v první řadě poukazuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Argumentoval případy *Kostowski v. Netherlands* z roku 1989 a *Windisch v. Austria* z roku 1990, kdy stěžovatelé byli odsouzeni ve svých zemích na základě svědectví utajeného informátora (stěžejní důkaz), avšak Evropský soud pro lidská práva konstatoval v obou případech porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Toto svědectví nebylo použito u hlavního líčení, čímž byli stěžovatelé zkráceni na svých právech. Uvedená rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva umožňují tudíž dvojí interpretaci: První je odmítnutí anonymního svědectví v postavení možného usvědčujícího důkazu pro jeho rozpor s právem na obhajobu a s principy spravedlivého trestního procesu, vyjádřenými v čl. 6 Úmluvy, druhou je aplikace obecného principu ústnosti a veřejnosti, zavazujícího vykonat všechny důkazy v ústním jednání a umožnit tak obviněnému uplatnění jeho práv podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.¹⁵

Do kontrastu s těmito judikáty postavil Ústavní soud ustanovení § 55 odst. 2 a ustanovení § 209 trestního řádu s konstatováním, že ustanovení zavádějí v trestním

¹² „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

¹³ „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky:
e) má mu být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu.“

¹⁴ Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:
d) vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě.

¹⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994, sp.zn. Pl. ÚS 4/94

procesu možnost použití anonymního svědectví jako usvědčujícího důkazu, tedy nejsou v souladu s evropskou judikaturou. Z logiky věci vyplývá, že tyto dle Ústavního soudu protiústavní ustanovení nedávají jednak obžalovanému a obhajobě prověřit pravdivost výpovědi svědka a jednak přesvědčit se o jeho věrohodnosti. Omezuje tedy právo obžalovaného na obhajobu, na veřejný a spravedlivý proces a také je v rozporu se zásadou kontradiktornosti.

Na druhé straně je nutné myslet i na základní práva a svobody svědků nebo jejich blízkých osob, kteří mohou být v ohrožení souvisejícím s jejich svědectvím. Jedná se hlavně o právo na nedotknutelnost osoby. Při posuzování možnosti omezení základního práva či svobody ve prospěch jiného základního práva respektive svobody lze stanovit podmínky, za jejichž splnění má prioritu jedno základní právo či svoboda.

První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod).¹⁶ Vzájemné poměrování je třeba hodnotit dle několika kritérií. Jedním z nich je vhodnost. U institutu utajeného svědka se kritérium vhodnosti odráží v ochraně osoby podávající svědectví. Další kritériem je kritérium potřeby. Zde si musíme položit otázku, zda se nedá ochrana svědka dosáhnout jiným způsobem. Posledním kritériem je porovnání závažnosti zásahů do jednotlivých práv. Toto kritérium závisí na mnoha dalších faktorech (zvažování empirických, kontextových nebo i hodnotových argumentů). Ústavní soud ve svém nálezu dospěl k závěru, že pokud dojde k zásahu do jednoho základního práva na jedné straně, musí být využito všech možností, jak tento zásah minimalizovat, popřípadě zásah nějak kompenzovat.

Ústavní soud zaujal stanovisko, že zákonodárce měl při tvorbě ustanovení § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu hledat možnosti minimalizace zásahu do základních práv obžalovaného a zakotvit do nich tomu odpovídající nástroje. To se dle Ústavního soudu nestalo.

Závěr ÚS zněl tedy tak, že omezení obsažená v ustanoveních § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu nespĺňují podmínky, které je nezbytné vyžadovat při kolizi dvou základních práv pro omezení jednoho z nich, zejména požadavek minimalizace zásahu, a proto jsou v rozporu s čl. 4 odst. 4, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Proto ustanovení trestního řádu zrušil, ale až ke dni 1. března 1995 s tím, že dává zákonodárci prostor k doplnění trestního řádu o jím zvolený mechanismus, minimalizující zásah do práva obviněného na obhajobu, a současně tím umožnil, aby

¹⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994, sp.zn. Pl. ÚS 4/94

trestní proces nezůstal po zrušujícím rozhodnutí Ústavního soudu bez institutu chránícího svědka.

Závěr ÚS byl impulsem pro zákonodárce k projednání této problematiky a k vytvoření ustanovení o utajeném svědkovi, které bude na jedné straně chránit ohrožené svědky, na straně druhé bude minimalizovat zásah do základních práv obžalovaného, popřípadě tento zásah bude kompenzovat jinými nástroji. Byl to opravdu nelehký úkol a otázkou je, zda jsou takto nastavené podmínky pro tento institut splnitelné.

2.3.2. Znovuzavedení institutu utajeného svědka do právního řádu ČR

„Legislativní vakuum“, týkající se ochrany svědka v trestním řízení trvalo pět měsíců. Dne 1. Zář 1995 nabyt účinnosti zákon č. 152/1995 Sb.¹⁷, kterým znovu doplňuje trestní řád o ustanovení § 55 odst. 2, a to ve znění: *„Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, připojí se tyto údaje k trestnímu spisu a podoba svědka už nebude utajována.“* Ve srovnání s předchozím zněním ustanovení tohoto paragrafu, zrušeným Ústavním soudem ČR, došlo k určitým změnám. Nově zákon umožňuje utajení totožnosti svědka a osob jemu blízkých jen při vážném nebezpečí porušení jejich základních práv, tedy zaručených ústavními předpisy, a navíc jen pokud nelze jejich ochranu zajistit jiným způsobem. Nebezpečí zřejmého ohrožení musí být také podloženo zjištěnými okolnostmi a skutečnostmi. Nemůže tedy jít jen o nepodložené

¹⁷ Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

hypotézy nebo pocity svědků či orgánů činných v trestním řízení. Z této novely je zřejmé, že zákonodárce se snažil omezit použití tohoto institutu na minimum.

2.3.3. Novelizace zákona týkající se anonymního svědka

Ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu nově sice odkazovala na jiný způsob ochrany svědka, ale tato ochrana nebyla právním řádem ČR téměř upravena. Až zákonem č. 137/2001 Sb.¹⁸, který nabyl účinnosti 1. července 2001, bylo upraveno poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědku a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí.

Vzhledem k tomuto novému zákonu byla potřeba propojit institut ochrany svědka s institutem utajení svědka v trestním řízení. K tomu došlo novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.¹⁹, který upravil stávající znění § 55 odst. 2 trestního řádu takto: *„Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, připojí tyto údaje k trestnímu spisu a podoba svědka se nadále neutajuje.“* Pro přehlednost jsou změny podtrženy. Důležitou změnu spatřuji v přidání sousloví „v dané věci“ na konec první věty, které zavádí možnost seznamovat se s utajenými informacemi vedenými odděleně od trestního spisu pouze orgánům činným v trestním řízení, které se danou věcí zabývají. Nejdůležitější změna souvisí právě se zavedením zákona o zvláštní ochraně svědka, na který novelizované ustavení odkazuje.

¹⁸ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

¹⁹ Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Poslední novelizace institutu anonymního svědka byla provedena zákonem č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky. Tímto zákonem vzniklo v trestním řádu ustanovení § 102a o utajení svědka jakožto osoby činné v policejním orgánu. V důsledku toho se v § 55 odst. 2 tr. ř. na konci textu věty páté doplňují slova "*; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102a*". To znamená, že pokud byl jako svědek utajen člen policejního orgánu, utajené informace se neodhalují ani po pominutí důvodů utajení. Příčinou odlišnosti od utajeného svědka nečinného v policejním orgánu byla ochrana policistů, jelikož se do takovýchto situací (infiltrace do organizované zločinecké skupiny) mohli dostat opakovaně.

3. Institut utajeného svědka v trestním řízení

Využívání institutu utajeného svědka má s postupem času od jeho zavedení vzrůstající tendenci. Důvodem je pravděpodobně skutečnost, že možnost postupovat tímto způsobem se dostává do povědomí široké veřejnosti. Lidé mají vzhledem ke vzrůstající a propracovanější kriminalitě pocity strachu a ohrožení. Hlavně z toho důvodu nechtějí někdy vystupovat vlastním jménem jako svědkové a ukázat veřejnosti svoji tvář v trestních řízeních, zvláště pak jedná-li se o kriminalitu páchanou organizovanými skupinami. Obava a strach osob, které se většinou náhodně stanou svědky trestných činů, je pochopitelná, ale často nepodložená skutečnostmi a okolnostmi důležitými pro povolení utajení jejich identity. Pokud se svědkovi na jeho návrh nedostane ochrany v podobě utajení jeho identity a podoby, většinou pak svědek nevypráví pravdu, protože se bojí o zdraví své i svých blízkých.

OČTŘ mají kvůli strachu a obavám svědků velmi ztíženou práci. Organizované zločinecké skupiny za sebou nenechávají příliš stop, které by mohly být v řízení před soudem použity jako důkazní prostředek a mohly je tak identifikovat jako pachatele trestného činu. V mnoha případech bývají komplikací téměř dokonalých zločinů právě náhodní svědci, kteří ale poté mají z pachatelů a jejich spojenců strach a nechtějí vypovídat před OČTŘ.

3.1. Svědectví jako jeden z hlavních důkazních prostředků v trestním řízení

Svědkiem je fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána (předvolána) orgánem činným v trestním řízení, aby vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, které sama vnímala svými smysly, tedy viděla, slyšela atd., anebo která se sama či z podnětu jedné ze stran dostavila za tímto účelem k OČTŘ. Svědek je tedy nezastupitelný jinou osobou. Svědecká výpověď je základním a nejpoužívanějším důkazním prostředkem v trestním řízení. Vedle výpovědi obviněného a znalce představuje svědecká výpověď další z důkazních prostředků, jehož podstatou je výpověď osoby o skutečnostech důležitých pro rozhodování v trestním řízení.²⁰ Na rozdíl od osoby znalce, který by měl výpověď podat maximálně objektivně, svědecká výpověď je zcela subjektivním vyličením o tom, co svědek vnímal vlastními smysly. Výpověď svědka je výsledkem výslechu svědka. Svědecká výpověď je tedy z terminologického hlediska důkazní prostředek, který se získává prostřednictvím výslechu svědka, jakožto procesního úkonu.

Svědky mohou být fyzické osoby zletilé i nezletilé (i osoby mladší patnácti let). Mohou jimi být i lidé s fyzickým a psychickým postižením. Jak vyplývá z výše uvedené definice, svědkem nikdy nemůže být obviněný v tom řízení, ve kterém je obviněn z trestného činu.

Svědka má dvě základní povinnosti, a to povinnost dostavit se na předvolání OČTŘ a povinnost vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu, o jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Pokud se nedostaví na předvolání OČTŘ, vystavuje se nebezpečí pořádkové pokuty popřípadě předvedení. Jedinou výjimku z této povinnosti tvoří osoby, které mají výsady a imunity dle zvláštního zákona či mezinárodního práva. Svědek se nemůže nechat nikým zastoupit. Má povinnost vypovídat pravdivě a nic nezamlčet. Jestliže nevypovídá pravdu nebo zamlčí důležitou okolnost, která má rozhodující význam pro rozhodnutí, vystavuje se nebezpečí stíhání pro trestný čin křivé výpovědi. Z této povinnosti existuje několik výjimek. Některé osoby nemusí vypovídat v trestním řízení. Jsou to osoby požívající výsad a imunit dle zákona nebo mezinárodního práva, osoby, jejichž výslech je zakázán, osoby oprávněně odepřít výpověď a poslanci, senátoři a soudci Ústavního soudu, pokud mají podat svědeckou výpověď o skutečnostech, o kterých se dověděly v souvislosti s výkonem svého povolání.

²⁰ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 781

Svědék má v trestním řízení také svá neopominutelná práva. Jedním z takovýchto práv je právo na respektování zákazu výslechu. To se týká především utajovaných informací či povinnosti mlčenlivosti. Další je právo na odepření výpovědi. Toto právo jako svědek má příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. Právo odepřít výpověď má svědek i v tom případě, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozcenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocítoval jako újmu vlastní. Dalšími právy svědků v trestním řízení jsou právo vypovídat ve svém mateřském jazyce, resp. v jazyce, který ovládá, právo na zajištění přítomnosti tlumočníka, právo na právní pomoc, právo na poskytnutí informací o pobytu obviněného (adresa, vazba, dočasný pobyt), právo na svědečné a konečně právo na utajení totožnosti a podoby svědka.

3.2. Utajený svědek a jeho odlišnosti od běžného svědka. Rozpor mezi právy svědka a právy obhajoby

Výpověď svědka má v trestních řízeních mimořádný význam pro konečné rozhodnutí v dané věci. V některých trestních řízeních lze jisté skutečnosti a okolnosti případu objasnit pouze pomocí svědecké výpovědi. Někdy ale strach svědků z obviněných osob nebo jejich společníků převáží. Pak je tu za splnění určitých podmínek prostor pro utajení totožnosti a podoby svědka. Svědek musí být o možnosti utajení jeho totožnosti a podoby poučen OČTŘ. Jestliže toto právo využije, znamená to, že by se v trestním řízení, ve kterém je utajena jeho identita, neměl setkat tváří v tvář s obviněným, jeho obhájcem i jinými osobami, a jeho osobní údaje musí být vedeny odděleně od trestního spisu. V tomto případě ovšem nastává rozpor mezi institutem utajeného svědka a několika základními právy, která jsou garantována Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a právním řádem České republiky.

Základní zásady daného odvětví práva vytváří pomyslné mantinely pro zákonodárce k vytváření právních předpisů. Limitují je tedy tak, aby při tvorbě právních předpisů neužívali svévíli jako pracovní metodu.²¹ Zásady trestního práva procesního jsou zakotveny v trestním řádu, kde najdeme jejich neúplný výčet. Institut anonymního

²¹ Galo, D.: Institut anonymního svědka, jeho využití v trestním řízení a postavení tohoto institutu v systému trestního práva v kontextu jeho základních zásah. Státní zastupitelství č. 4/2013, str. 44

svědka se dostává do rozporu se zásadou spravedlivého procesu a jejími dílčími procesními právy zahrnující zejména právo na obhajobu, právo na veřejné projednání věci, právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům a právo na rovnost stran. Právo na spravedlivý proces je zakotveno v článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Konflikt institutu utajeného svědka a výše uvedených zásad byl řešen v minulosti několikrát i Ústavním soudem ČR (viz kapitola 2.3.1. - nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94).

Právo na obhajobu můžeme definovat jako právo obviněného na poskytnutí času a možnost k přípravě obhajoby, možnost hájit se sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obviněný obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce. Podobně je vyjádřen v článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. V širším smyslu ho definuje trestní řád v ustanovení § 2 odst. 5, a to: *„Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.“* Toto ustanovení spojuje několik zásad trestního řízení najednou. Mimo práva na obhajobu obsahuje také zásadu vyhledávací, zásadu materiální pravdy a další. Dává OČTŘ povinnost prověřit všechny důležité okolnosti související s daným případem, ať už jsou ve prospěch nebo v neprospěch obviněného.

Obhájce obviněného má dle trestního řádu v řízení, ve kterém je svědek utajen, právo účastnit se všech vyšetřovacích úkonech, které by mohly být použity jako důkaz v hlavním líčení. OČTŘ pak musí zajistit, aby byla znemožněna identifikace svědka obhájcem. Naopak obviněný právo účastnit se takovýchto úkonů nemá. Zde se začíná prolamovat zásada na spravedlivý proces. Zároveň se jedná i o prolomení zásady veřejnosti, jelikož obviněnému je znemožněn přístup na vyšetřovací úkon.

Zásada veřejnosti trestního řízení je další s dílčích principů zásady na spravedlivý proces. Prakticky znemožňuje trestním soudům dělat tajné úkony, které by mohli poškodit jednu ze stran řízení. Zakotvuje tedy jako pravidlo „výkon spravedlnosti“ před zraky veřejnosti.²² Zásadu veřejnosti najdeme v Ústavě ČR, v Listině základních práv a svobod i v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv. V trestním řádu je zakotvena v ustanovení § 2 odst. 10 ve znění: „*trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně.*“ Veřejnost řízení napomáhá obviněnému k dodržování jeho procesních práv a zároveň vytváří specifický tlak na trestní soudy, aby rozhodovaly objektivně a spravedlivě. Jedním z případů, kdy je veřejnost vyloučena, respektive kdy se ani veřejnost ani osoba obviněného nemohou seznámit s totožností či s podobou osoby svědka, je institut utajeného svědka. Vzhledem k tomu, že ve spise není uváděno jméno a příjmení svědka a podoba svědka není veřejnosti a obviněnému známa, dochází opět ke konfliktu mezi zásadou spravedlivého procesu a institutem anonymního svědka.

Zásada kontradiktornosti řízení neboli právo vyjádřit se ke všem skutečnostem a ke všem důkazům prováděným v trestním řízení je další z procesních práv obviněného. Vzhledem k tomu, že v řízení s utajeným svědkem nemá obviněný možnost sledovat reakce tohoto svědka na kladené otázky, jeho mimiku, pohyby a další důležité okolnosti, které mohou být důležité pro prokázání věrohodnosti svědka, je obviněný krácen na svých právech.

S výše uvedenými zásadami souvisí i právo na rovnost řízení, které je vzhledem k výše uvedenému také porušeno.

Na druhé straně musí zákonodárce poskytovat nezbytnou ochranu života a zdraví osobám, které mají v trestním řízení postavení svědka. Právo na život, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zaručenost osobní svobody mají v českém právním řádu postavení nejsilnějších práv zaručených Listinou základních práv a svobod. Základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. Mělo by se postupovat tak, aby zásah do omezovaného práva byl co nejmenší. Zároveň by měl být tento zásah dostatečně kompenzován.

²² Galo, D.: Institut anonymního svědka, jeho využití v trestním řízení a postavení tohoto institutu v systému trestního práva v kontextu jeho základních zásah. Státní zastupitelství č. 4/2013, str. 46

3.3. Podmínky utajení svědka

Aby mohla být totožnost a podoba svědka utajena, musí být kumulativně splněno několik podmínek²³. Svědku nebo osobě jemu blízké musí hrozit újma na zdraví nebo porušení jiného základního práva či svobody. Zde postačí i hrozba lehčí újmy na zdraví (například v podobě pohmožděnin), i když by si nevyžádala lékařské ošetření. Jinými základními právy jsou zejména práva uvedená v Listině základních práv a svobod – právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, osobní svoboda, právo na ochranu osobnosti, zejména lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti, právo vlastnické, právo na nedotknutelnost obydlí neboli domovní svoboda atd. Zatímco u újmy na zdraví zákon nevyžaduje určitou vyšší kvalitu, u porušení jiného základního práva musí jít o vážné nebezpečí jeho porušení.²⁴ Zároveň musí nebezpečí hrozit v souvislosti s podáním svědectví.

Hrozba porušení základních práv musí být zřejmá. Musí tedy vycházet jak z výpovědi svědka, tak z dalších skutečností a okolností případu a musí být řádně odůvodněna. Nepostačí zde pouze nepodložená obava svědka z obviněného. Ze začátku ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu však můžeme dovodit, že pro utajení identity svědka postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti ohrožení základních práv a svobod (arg. „Nasvědčují-li...“).

Další podmínkou, která musí být splněna, aby bylo možno využít institut anonymního svědka, je skutečnost, že ochranu svědka není možno zajistit jiným způsobem. Způsobů, jak zajistit ochranu svědka je hned několik. Jsou uvedeny v ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Jsou to osobní ochrana, přestěhování chráněné osoby, zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby a prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci.

Hrozba svědkovi či osobám jemu blízkým nemusí pocházet přímo od obviněného. Může hrozit i od jiných, dokonce i neznámých osob.

Postupem podle ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu lze utajit pouze totožnost a podobu svědka či osob jemu blízkých, nikoliv dalších osob figurujících v daném řízení (znalci, tlumočníci). Těmto osobám lze poskytnout pouze ochranu jen na základě zákona č. 137/2001 Sb.

²³ § 55 odst. 2 trestního řádu

²⁴ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 626

3.4. Kompenzace obtíží obhajoby

Utajením svědka v trestním řízení dochází k omezení práv obhajoby. Je tedy třeba dostupnými způsoby toto omezení kompenzovat a vyvažovat. Jakékoli dokazování musí být velice důkladně zvažováno s ohledem na práva svědků na jedné straně a práva obviněných na straně druhé. V takových případech se uplatňuje zásada proporcionality. To judikoval i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 3.3.1999 pod sp. zn. III. ÚS 21/98: *„Požadavky proporcionality je však nutno vztáhnout nejen k činnosti zákonodárné, ale rovněž v neztenčené míře platí i v oblasti moci soudní; obecný soud je proto povinen ve své rozhodovací činnosti obě v kolizi stojící hodnoty pečlivě zvažovat, a to za přísně restriktivní aplikace ustanovení zákona (§ 55 a § 209 tr. ř.).“*

Jedním způsobem kompenzace je ověření věrohodnosti svědka. Věrohodnost svědka a jeho vyjádření by měla být prověřována ve všech fázích trestního řízení. OČTŘ by neměly spoléhat na to, že pravdivost svědeckých výpovědí bude dostatečně prověřena v nalézacím soudním řízení, a měly by proto vlastní činností směřovat ke zjišťování věrohodnosti důkazních prostředků, tedy i věrohodnosti svědecké výpovědi.

Vzhledem k jistým odlišnostem jednotlivých fází trestního řízení dochází k užívání mírně odlišných způsobů k prověřování věrohodnosti výpovědi svědka. I přesto, že informace získané od fyzických osob v přípravném řízení před zahájením trestního stíhání nemají sílu důkazního prostředku, měly by OČTŘ prověřit pravdivost a věrohodnost každé indicie, která by je mohla dovést k odhalení pachatele trestného činu. I proto OČTŘ vyhledávají a zajišťují jiné stopy, které souvisejí s informacemi od osob podávajících vysvětlení, a porovnávají je navzájem. Na základě toho pak mohou OČTŘ vyvodit závěry o věrohodnosti těchto výpovědí. Osoby podávající vysvětlení v přípravném řízení musejí být pak vyslechnuty jako svědkové v dalších fázích řízení, pokud by jejich výpovědi chtěly OČTŘ použít jako důkaz. Proto je důležitá jejich věrohodnost hned od začátku řízení, tím spíše, pokud mají být tyto osoby utajeny. Stejně tak je důležité ověřovat věrohodnost svědka po zahájení trestního stíhání a zejména po podání obžaloby u soudu. Pokud je podoba či identita svědka utajena, povinnost prověřit věrohodnost svědka a to i bez návrhu, ukládá předsedovi senátu ustanovení § 209 odst. 2 trestního řádu. Toto ustanovení můžeme konkrétněji vyložit tak, že předseda senátu má povinnost se svědka před podáním výpovědi dotázat na poměr k projednávané věci a ke stranám řízení a podle potřeby též na jiné okolnosti významné

pro zjištění jeho hodnověrnosti (dle § 101 odst. 2 trestního řádu).²⁵ Vždy je také nutné zeptat se svědka na to, odkud pochází jeho poznatky související s probíhajícím trestním řízením. To platí i o svědkovi, jehož totožnost je utajena. V úvahu přitom nepřichází ani to, aby předseda senátu v tomto směru vedl jakýsi tajný proces, v rámci něhož by si k těmto okolnostem mimo hlavní líčení a bez účasti stran „vyslechl“ svědka a tak ověřoval jeho věrohodnost.²⁶

Na základě výše uvedeného ustanovení § 209 odst. 2 trestního řádu může předseda senátu prověřovat hodnověrnost utajeného svědka hned několika konkrétními úkony. Ty určí soud na základě okolností konkrétního případu. Záleží hlavně na osobě svědka, jeho vztahu k obviněnému nebo jeho pověsti v očích veřejnosti. Taktéž je důležité, zda obviněný zpochybnil jeho výpověď či tato pochybnost vznikla z jiného důvodu (např. svědek změnil svou výpověď při hlavním líčení oproti přípravnému řízení). Předseda senátu by tedy měl důkladně prověřit vztah svědka k obviněnému, vyžádat si jeho opis z rejstříku trestů či zprávy o jeho pověsti. Dle výše uvedených zjištění pak soud posoudí svědkovu hodnověrnost.

Dalším způsobem kompenzace omezení práv obviněného je možnost obviněného vyjádřit se k výpovědi svědka. Tomu předchází samozřejmě povinnost soudu respektive všech OČTŘ seznámit obviněného s výpovědí anonymního svědka. Obviněný pak může vznést námitku nevěrohodnosti svědčící osoby či klást prostřednictvím předsedy senátu svědkovi otázky, aby si mohl prověřit jeho hodnověrnost i bez toho, aby znal jeho totožnost.

3.5. Možnosti výslechu utajeného svědka a provádění dalších procesních úkonů za jeho přítomnosti

Dle ustanovení § 165 trestního řádu může policejní orgán připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslychaným svědkům. Zejména tak postupuje, jestliže obviněný nemá obhájce a spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď. Pokud si obviněný obhájce zvolil nebo mu byl přidělen, pak má již od zahájení trestního stíhání tento obhájce právo být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit.

²⁵ Sotolář, A., Púry, F.: K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. Trestněprávní revue 2003, č. 2, s. 41

²⁶ Sotolář, A., Púry, F.: K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. Trestněprávní revue 2003, č. 2, s. 41

Obhájce může obviněnému i jiným vyslychaným klást otázky, avšak teprve tehdy, až orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu. Jestliže má být prováděn úkon, jehož se má účastnit utajený svědek, musí OČTŘ přijmout opatření, která znemožní obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka. Takovými opatřeními se rozumí vytvoření podmínek, které zabraňují obhájci zjistit podobu svědka, jeho jméno příjmení a další osobní údaje a modulaci jeho hlasu (síla, výška, zabarvení, rychlost řeči či přestávky v řeči)²⁷.

Dle poslední věty ustanovení § 165 odst. 3 pak vyrozumění obhájce o výslechu svědka, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 utajena, nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.

3.5.1. Výslech pomocí videokonferenčního zařízení

Pravou identitu a podobu utajeného svědka v trestním řízení mohou znát pouze OČTŘ, které jsou zainteresované v dané věci. Aby obviněný ani jeho obhájce svědkovo utajení neodhalili a zároveň bylo kompenzováno porušení práva na spravedlivý proces, používá se v praxi výslech prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Tuto možnost zavedla do trestního řádu novela provedená zákonem č 459/2001 Sb. Videokonferenční zařízení je technický přístroj, který přenáší zvuk a obraz. Výslech pomocí tohoto zařízení musí být vždy odůvodněn dle ustanovení § 52a trestního řádu, který uvádí: „*Je-li to potřebné pro ochranu práv osob, zejména s ohledem na jejich věk nebo zdravotní stav, nebo vyžadují-li to bezpečnostní anebo jiné závažné důvody, lze při provádění úkonů trestního řízení využívat technické zařízení pro přenos obrazu a zvuku (dále jen "videokonferenční zařízení"), umožňuje-li to povaha těchto úkonů a je-li to technicky možné.*“ Výslech anonymního svědka spadá do kategorie bezpečnostních a jiných závažných důvodů. Svědek musí být před začátkem videokonferenčního výslechu poučen o postupu, jak bude výslech probíhat. Podle potřeby může být pak u výslechu zkeslen hlas svědka nebo vypnut obraz z důvodu, aby obviněný nebo jeho obhájce neodhalili identitu svědka.

²⁷ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 2147

3.5.2. Konfrontace, rekognice

Pokud výpověď svědka zásadně nesouhlasí s výpovědí obviněného, mohou být v běžném trestním řízení svědek a obviněný postaveni tváří v tvář v tzv. konfrontaci. Tento postup ale není možný v případě, kdy je totožnost svědka utajena. Vychází to z logiky věci. Utajení by nemělo smysl v případě, pokud by se svědek měl konfrontovat s obviněným. V úvahu by připadalo umístit mezi obviněného a svědka například oddělovací stěnu. Pak už se ale vytrácí pravý smysl konfrontace, tedy postavení obou zúčastněných osob tváří v tvář. Jestliže pominou důvody utajení totožnosti svědka a konfrontace přichází v té fázi trestního řízení v úvahu, může být provedena dodatečně i přesto, že svědkova totožnost byla v předchozích částích tohoto trestního řízení utajena.

Za účasti utajeného svědka lze provést i rekognici. Rekognice je úkon, který je v platné právní úpravě zakotven v ustanovení § 104b trestního řádu. Pro rekognici je charakteristická její neopakovatelnost. K provedení takového procesního úkonu se přistoupí, pokud je pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tím její totožnost. V některých případech je vhodné, aby se poznávající osoba nesetkala s osobou poznávanou. V řízeních, kdy osobou poznávající je utajený svědek, je to nezbytně nutné. V praxi se setkáváme většinou s využitím dvou místností, které jsou odděleny polopropustným sklem, kdy poznávající osoba je v místnosti, ze které je vidět do druhé a poznávaná osoba je v druhé, ze které naopak vidět nejde. Současně musí být splněna ještě jedna podmínka. Podobné opatření bude nutno přijmout i k tomu, aby se anonymní svědek bezprostředně nesetkal s obhájcem, jestliže se rekognice účastní, popřípadě ani s jinými osobami, které nemají znát podobu utajeného svědka.²⁸

3.6. Povinnosti orgánů činných v trestním řízení při utajování svědka

Ochrana občana nacházejícího se v trestním řízení v procesním postavení svědka, náleží mezi povinnosti státu, a to v souvislosti s povinností trestné činy a jejich pachatele zjišťovat a podle zákona spravedlivě trestat. Je zřejmé, že stát obecně vzato nedisponuje a nikdy nebude disponovat takovými prostředky, aby mohl zajistit plnou ochranu všech svědků či obětí trestných činů (poškozených). Jasně to vyplývá z pouhého porovnání početního stavu policistů v přímém výkonu služby s počtem

²⁸ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 1548

odsouzených pachatelů trestných činů.²⁹ Vzhledem k tomu se policie řídí různými okolnostmi a dle nich posuzuje, který svědek potřebuje ochranu a jakým způsobem mu ochranu poskytne. Těmito okolnostmi jsou:

- nebezpečnost trestného činu, jehož se svědecká výpověď týká
- charakteristika obviněného hlavně s ohledem na jeho kriminální minulost či podezření jeho aktivity pro organizovanou skupinu
- zda okolnosti nasvědčují tomu, že svědkovi či osobám jemu blízkým hrozí zjevná újma na zdraví v souvislosti s podáním svědectví
- dle předpokládané doby a způsobu zajištění ochrany svědka.

Jelikož neexistuje absolutní nárok na ochranu svědka, OČTŘ musí vyhodnotit všechny okolnosti a rozhodnout, zda ochranu poskytnou, popřípadě jakým způsobem. Způsoby ochrany jsou rozděleny dle její intenzity. Prvním režimem je obecný postup Policie ČR při krátkodobé ochraně svědka v trestním řízení; druhým je postup při ochraně svědků s utajenou podobou a totožností (anonymní svědek), a posledním je postup podle speciálního zákona na ochranu svědků.³⁰

Krátkodobá ochrana svědka v trestním řízení není nijak do hloubky zákonně upravena. Zákon o Policii ČR³¹ ve svém ustanovení § 2 ve větě druhé zakotvuje povinnost chránit bezpečnost osob, majetku a veřejného pořádku. Dále tuto ochranu zákon nerozvádí. Krátkodobá ochrana se dá zajistit například tak, že v případě nejistoty či pocitu ohrožení svědka, by tento měl u sebe mít číslo policisty, který daný případ vyšetřuje a měl by být s policistou domluven, jak se chovat v případě bezprostředního ohrožení. Dále může například do protokolu uvést jinou doručovací adresu, než na které se zdržuje. Způsobů této krátkodobé ochrany je celá řada a svědek cítící se v ohrožení má právo jich využít.

Dalším režimem a pro tuto práci nejdůležitějším je ochrana svědka pomocí utajení jeho podoby a identity. Policejní orgán je povinen dle ustanovení § 101 odst. 1 poučit svědka mimo jiné i o postupu dle ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu. Pokud svědek sdělí policejnímu orgánu, že mu hrozí zjevná újma na zdraví či jiné závažné porušení jeho základních práv v souvislosti s podáním svědectví, policejní orgán musí prověřit, zda toto tvrzení je náležitě odůvodněné okolnostmi případu a zda nelze svědka ochránit jiným způsobem. Jestliže jsou tyto podmínky splněny, totožnost svědka může

²⁹ JUDr. Martin Kloubek, Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení – dostupné na <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochrany-oznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni/>

³⁰ tamtéž

³¹ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

být pro účely trestního řízení utajena. Pak jsou OČTŘ povinni údaje o utajeném svědkovi zajistit tak, aby se s nimi mohly seznámit pouze ty orgány, které jsou činné v dané věci. Veškeré písemnosti týkající se svědka a jeho osobní údaje jsou vedené mimo trestní spis.

Pokud ovšem policejní orgán neshledá důvody pro jeho utajení, ačkoliv se svědek utajení dožaduje a má za to, že podmínky jsou splněny, předloží policejní orgán věc dle ustanovení § 101a trestního řádu k posouzení státnímu zástupci. Jestliže nehrozí nebezpečí z prodlení, policejní orgán výslech odloží do doby, než státní zástupce rozhodne. V opačném případě svědka vyslechne s tím, že do rozhodnutí státního zástupce se s protokolem nakládá dle § 55 odst. 2 trestního řádu. Státní zástupce má dle ustanovení čl. 23 pokynu obecné povahy č. 8/2009 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 21. září 2009, o trestním řízení, mnoho povinností i práv směřujících k zajištění ochrany svědka. Zejména dohlíží na to, aby byly plněny povinnosti policejního orgánu týkající se utajení svědkovi podoby a identity.

Policejní orgán odmítne postupovat podle § 55 odst. 2 trestního řádu zejména v případech, kdy je zřejmé, že obviněný dokáže ztotožnit svědka podle obsahu svědecké výpovědi. Jako příklad je možno uvést trestný čin znásilnění. Pokud si pachatel vybral oběť zcela náhodně, pak má utajení podoby a totožnosti smysl. Pokud se pachatel a oběť znají, pak utajení svědka nemá žádný smysl a policejní orgán ho zamítne.

V hlavním líčení má povinnost zajištění utajení svědka předseda senátu. Dle ustanovení § 183a odst. 4 trestního řádu dbá předseda senátu v řízení před soudem na ochranu svědků a osob jim blízkým, kterým v souvislosti s podáním svědeckví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné nebezpečí, a je-li třeba i na utajení jejich totožnosti. V nezbytných případech může požádat policejní orgán o svědkovu ochranu. Toto je další ustanovení zajišťující ochotu svědků svědčit, zejména pak při hlavním líčení. Hlavně u trestných činů páchaných organizovanou zločineckou skupinou je nutné utajit totožnost svědka i po podání výpovědi před soudem. A to i ve chvíli, pokud se jejich výpověď stane z některých důvodů nevěrohodná či se dokonce prokáže, že svědek podal křivou výpověď. Nejvyšším zájmem státu je ochrana života a zdraví svých občanů. Nemůže proto dopustit, aby bylo svědkovi po podání (i nevěrohodného) svědeckví jakkoli ublíženo na zdraví. Z toho důvodu musí pečlivě a citlivě zvážit, zda jsou v takovém případě dány podmínky pro upuštění od utajení podoby a totožnosti svědka. Na druhou stranu, by měl soud zvážit i skutečnost, zda chránit někoho, kdo chtěl křivou výpovědí usvědčit třeba i nevinného člověka.

Předseda senátu má při soudním řízení právo vyloučit veřejnost, jestliže by veřejné projednávání věci ohrozilo utajované a chráněné informace či také bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků. To platí i v souvislosti s výslechem utajeného svědka, kdy je veřejnost z výslechu anonymního svědka vyloučena.

Institut utajeného svědka se opírá v trestním řádu o mnoho ustanovení, zejména pak o § 55 odst. 2. Dalším stěžejním ustanovením je § 209. Ten zakotvuje povinnost předsedy senátu dbát na to, aby v hlavním líčení ještě nevyslechnutý svědek nebyl přítomen výslechu obžalovaného a jiných svědků. Pokud je obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jeho blízké hrozí v souvislosti se svědeckým újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, je předseda senátu povinen učinit opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Podobně zní první polovina výše uvedeného ustanovení, která chrání práva svědků v ohrožení. Druhá polovina tohoto ustanovení naopak kompenzuje možná omezení obhajoby, a to: „*...Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky.*“ Bez této druhé části by § 209 zásadně porušoval zásadu spravedlivého procesu. Otázkou je, zda je tato kompenzace práv obhajoby dostatečná.

Výše zmíněné ustanovení trestního řádu bylo v roce 1995 zrušeno společně s tehdejší § 55 odst. 2 nálezem Ústavního soudu České republiky ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (viz kapitola 2.3.1.). Společně byla do trestního řádu vrácena zákonem č. 152/95 Sb. Na rozdíl od ustanovení § 55 odst. 2, jenž bylo před znovuzavedením do trestního řádu značně upraveno, ustanovení § 209 bylo vráceno do zákona č. 141/1961 Sb. téměř v nezměněném znění a prakticky se ani nezměnil jeho výklad. Za skoro nezměněné staré znění tohoto ustanovení byla pouze doplněna věta: „*Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2), učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka.*“ To vzhledem k nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, paradoxně posílilo práva utajených svědků v trestním řízení.

Tato zvláštní úprava je výrazem odlišného charakteru výslechu svědka v hlavním líčení oproti přípravnému řízení. Svědecká výpověď patří v řízení před soudem k nejvýznamnějším důkazům mimo jiné i z důvodu, že výslechem svědka soud realizuje zásadu ústnosti a bezprostřednosti, přičemž výslech probíhá za účasti stran a případně i za jejich součinnosti, která se nemusí omezit jen na kladení otázek svědkovi,

ale nejdůležitější procesní strany mohou požádat, aby samy provedly výslech svědka.³² To ovšem v případě utajení svědka není vždy možné. Je to možné pomocí videokonferenčního zařízení, ale jak už bylo zmíněno výše, obhajoba nemůže sledovat reakce a mimiku svědka, což je důležité při posouzení jeho věrohodnosti.

Předseda senátu musí při obavě, že svědek nevypraví pravdu tváří v tvář obžalovanému nebo mu či osobě jeho blízké hrozí zjevná újma na zdraví, popřípadě jeho totožnost je utajena již od přípravného řízení, učinit vhodná opatření k zajištění svědkovi bezpečnosti. Konkrétní výběr opatření je na úvaze předsedy senátu. Musí se řídit hlavně okolnostmi případu a také přizpůsobit tato opatření místním poměrům a technickému vybavení věcně a místně příslušného soudu. Po zvolení opatření se způsob ochrany zapíše do protokolu o hlavním líčení. Způsoby opatření jsou různé. Od zdánlivě ne tolik složitých jako je například ponechání pout či předváděcích řetízků přes vykázaní obžalovaného a vyloučení veřejnosti po dobu výslechu svědka až po ty nejsložitější jako je výslech pomocí videokonferenčního zařízení. Pokud je svědek utajen již od zahájení trestního řízení, bude opatření složitější než u svědků, u kterých je „pouze“ obava, že v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu.

Obžalovaný, jenž byl po dobu výslechu svědka vykázan ze soudní síně, má na základě věty třetí ustanovení § 209 odst. 1 právo být seznámen s obsahem výpovědi svědka. Dále má právo vyjádřit se k jeho výpovědi a může také klást svědkovi otázky. Aby nebyl zmařen smysl utajení a obžalovaný se nemohl setkat se svědkem, otázky má možnost klást pouze prostřednictvím předsedy senátu. Pokud toto předseda senátu obžalovanému neumožní, je to závažné porušení práva na obhajobu a zároveň se tato skutečnost stává dovolacím důvodem dle § 265b odst. 1 písm. d) trestního řádu³³, což judikoval i Nejvyšší soud České republiky v usnesení ze dne 24.2.2010 pod sp.zn. 4 Tdo 1444/2009 právní větou: „Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. d) tr. ř. je naplněn tehdy, pokud soud v hlavním líčení, které jinak probíhalo v přítomnosti obžalovaného, provedl výslech svědka tak, že podle § 209 odst. 1, věta druhá tr. ř. vykázal obžalovaného z jednací síně, avšak poté ho v rozporu s ustanovením § 209 odst. 1, věta třetí tr. ř. neseznámil s obsahem učiněné svědecké výpovědi, neumožnil mu vyjádřit se k ní, ani klást svědkovi otázky.“

Pokud jde o větu poslední rozebíraného ustanovení § 209 trestního řádu, musí předseda senátu učinit taková opatření, která znemožňují identifikovat skutečnou

³² Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 2619

³³ § 265b odst. 1 písm. d) trestního řádu: (1) Dovolání lze podat, jen je-li tu některý z následujících důvodů: d) byla porušena ustanovení o přítomnosti obviněného v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání

totožnost a podobu utajeného svědka. Zejména musí řádně vézt jeho osobní údaje, odděleně od ostatních spisů a zajistit jejich důsledné utajení před všemi osobami, které nemají právo znát svědkovu pravou totožnost. Důležité je zajistit i příchod, odchod a pohyb anonymního svědka nejen v jednací místnosti, ale i v dalších prostorách budovy soudu tak, aby se nesetkal zejména s obžalovaným či jeho obhájcem, ale i s jinými osobami.

Předseda senátu má tedy v řízení před soudem, ve kterém figuruje utajený svědek, stěžejní úlohu v zajištění jeho ochrany. Zároveň musí v zájmu zajištění práva na obhajobu posoudit jeho věrohodnost. Hlavním cílem předsedy senátu musí být v každém řízení dosažení spravedlivého průběhu řízení a vydání spravedlivého rozhodnutí. Mám za to, že v systému zásad českého trestního práva je aplikace institutu utajeného svědka vždy spojena s mnoha problémy a riziky, avšak při splnění dalších záruk je možno tato rizika uspokojivě překonat. Vzhledem k této skutečnosti pak velice záleží na správnosti hodnocení provedených důkazů předsedou senátu.

3.7. Utajení svědka jako osoby, která je služebně činná v policejním orgánu

Trestní řád věnuje v souvislosti s institutem anonymního svědka zvláštní pozornost utajení osoby, která je služebně činná v policejním orgánu. Ustanovení § 102a trestního řádu je tedy lex specialis vůči ustanovení § 55 odst. 2, které se použije subsidiárně. Paragraf 102a byl do trestního řádu zařazen jeho novelou, zákonem č. 274/2008 Sb.³⁴, v souvislosti s přijetím zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Smyslem je zajištění ochrany a bezpečnosti policistů působících přímo v kriminálním prostředí a dosažení toho, aby mohli i nadále po svém výsledku plnit úkoly vyžadující utajení identity.³⁵

Mimo ustanovení trestního řádu upravuje utajení a ochranu svědka činného v policejním orgánu zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, pokyn obecné povahy NSZ č. 8/2009 a některé podrobnosti upravuje i závazný pokyn policejního prezidenta č. 201/2008, kterým se upravuje postup policejního orgánu při provádění opatření k utajení totožnosti a podoby svědka nebo osoby podávající vysvětlení. Například dle čl. 1 odstavce 4 zmíněného

³⁴ Zákon č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky ve znění zákonů č. 480/2008 Sb., č. 41/2009 Sb., č. 292/2009 Sb., č. 427/2010 Sb. a č. 375/2011 Sb.

³⁵ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 1509

*závazného pokynu policejního prezidenta „policejní orgán provede opatření k utajení osoby uvedené v § 102a odst. 1 trestního řádu, přičemž zkoumá důvody, které mohou vést k závěru, že hrozí újma na zdraví a životě nebo hrozí újma další služební činnosti této osoby“.*³⁶

Ustanovení § 102a trestního řádu upravuje pouze utajení svědka, který je služebně činný v policejním orgánu České republiky, popřípadě je policistou jiného státu. Jestliže zákon zmiňuje policejní orgán, pak má na mysli především Policii České republiky (PČR), Generální inspekci bezpečnostních sborů (GIBS), Vojenské zpravodajství, Bezpečnostní informační služby (BIS) či Úřad pro zahraniční styky a informace. Policista jiného státu je osoba, která má toto postavení dle právních předpisů jiného státu. Další podmínkou, která musí být splněna k utajení totožnosti a hlavně podoby osoby činné v policejním orgánu nebo policisty jiného státu, je skutečnost, že utajení musí souviset s osobou, která:

- a) byla použita v řízení jako agent dle ustanovení § 158e trestního řádu,
- b) prováděla předstíraný převod dle § 158c trestního řádu nebo
- c) se bezprostředně podílela na operacích uvedených pod a) nebo b). Osoba bezprostředně podílející se na výše uvedených operacích, je v tomto smyslu v podstatě řídicím článkem ve vztahu k osobě, která se operací přímo účastní.

Na rozdíl od výsledku svědka dle § 55 odst. 2, kdy jsou podmínky pro utajení svědka přísné a okolnosti hrozby újmy na zdraví či na jiných základních právech svědka musí být řádně odůvodněny, u výsledku dle ustanovení § 102a je osoba činná v policejním orgánu, která má v daném trestním řízení postavení svědka, vyslýchána obligatorně jako svědek, jehož totožnost a podoba jsou utajeny. V tomto spatřuji zásadní odlišnost od obecného institutu anonymního svědka. Již ze znění obou ustanovení je to jasné patrné, kdy § 55 odst. 2 začíná argumentem „Nasvědčují-li...“, zatímco § 102a odst. 1 začíná argumentem „Má-li být...“. Pravidlo výsledku osoby činné v policejním orgánu, u které jsou dány podmínky k utajení, je třeba striktně dodržet bez ohledu na to, zda o anonymitu svědek požádal či nikoliv. Zároveň povinnost utajení platí pro všechny fáze řízení. V souvislosti s výsledkem tohoto svědka se pak použijí ustanovení trestního řádu týkající se utajení obyčejného svědka (použití videokonferenčního zařízení, opatření při účasti obviněného nebo obhájce při výsledku nebo jiném procesním úkonu atd.).

Existuje však i možnost, kdy i svědek popsáný v § 102a odst. 1 je vyslechnut bez utajení totožnosti i podoby. To je zakotveno v odst. 2 téhož ustanovení, které zní

³⁶ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 1509

následovně: „*Ve výjimečném případě a za podmínky, že v důsledku výsledku nehrozí újma na životě, zdraví nebo další služební činnosti osoby uvedené v odstavci 1 anebo k ohrožení života nebo zdraví osoby jí blízké, lze provést její výslech jako svědka bez utajení totožnosti nebo podoby, a to pouze na návrh státního zástupce na základě vyjádření příslušného ředitele bezpečnostního sboru.*“ Citované ustanovení řeší, dle jeho výkladu, určitý střet mezi zájmem na ochraně bezpečnosti a další použitelnosti policisty v kriminálním prostředí a právem obviněného na účinnou obhajobu a celkově spravedlivý proces. Některá trestní řízení se vyvinou tak, že je potřeba neutajovat totožnost a podobu svědka, aby se obviněnému dostalo plného práva na spravedlivý proces. Potřeba neutajovat identitu svědka dle § 102a odst. 1 je zejména v případě, kdy je nezbytné podpořit věrohodnost výpovědi nebo jiného důkazu, kdy tento může vést k prokázání skutečností důležitých pro usvědčení pachatele trestného činu.

Podmínky pro takové odtajnění identity policisty při jeho výslechu jsou tedy:

1) nutnost zajištění práva na obhajobu a potřeba reakce obhajoby na výpověď takového svědka a

2) takovému svědkovi nehrozí zjevná újma na zdraví, životě nebo další služební činnosti anebo nedojde k ohrožení života či zdraví osoby jemu blízké.

Újma na zdraví by nehrozila zejména tehdy, kdyby bylo možné zajistit ochranu svědka nebo jeho blízkých jiným způsobem³⁷ (způsoby uvedenými v zákoně č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením). Újma na další služební činnosti znamená, že člen policejního orgánu by nadále nemohl být nasazován do kriminálního prostředí nebo v rámci jiných utajovaných operací. Jestliže není splněna alespoň jedna podmínka z výše uvedených, není možné odtajnit identitu svědka.

Poslední podmínkou pro to, aby mohl být člen policejního orgánu jako svědek odtajněn, je návrh státního zástupce v tomto směru. Návrh má formu opatření. Podává ho zejména na základě potřeby prokázání skutečností v hlavním líčení, kdy je potřeba odhalit identitu svědka vzhledem k věrohodnosti tohoto důkazního prostředku. Návrh je podáván na základě kladného vyjádření ředitele bezpečnostního sboru, kterého je svědek členem. Státní zástupce se nemůže odchýlit od vyjádření příslušného ředitele. Důvodem je, že ředitel bezpečnostního sboru, jehož je svědek členem, zná nejlépe situaci okolo prováděných operací (utajené informace) a dokáže nejlépe určit, zda je svědek v nebezpečí nebo zda je možno jeho identitu odtajnit. Pokud je svědkem člen policejního orgánu jiného státu, bude potřeba vyjádření velitele příslušného orgánu na základě mezinárodní spolupráce v justičním systému.

³⁷ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 1511

3.8. Pominutí důvodů pro utajení svědka

Důvody pro utajení svědka v trestním řízení mohou pominout. Taková situace může nastat zejména, jestliže:

- a) se ukáže, že svědkovi nebo osobě jemu blízké již nehrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí,
- b) je hodnověrně zjištěno, že utajení bylo poskytnuto na základě mylných či zavádějících informací nebo
- c) ochranu se již podařilo zajistit jiným způsobem (například přestěhováním svědka na jiné veřejnosti neznámé místo a byla mu přidělena jiná identita).

Pokud nastane tato situace, OČTŘ, který je pověřen vedením v dané fázi řízení, zruší stupeň utajení, připojí utajované údaje vedené o tomto svědkovi dosud mimo dosah veřejnosti i obhajoby k trestnímu spisu a svědkova podoba a identita se nadále neutajují.

V případě zrušení utajení svědka jde v tomto případě o formu opatření, z čehož vyplývá, že OČTŘ nemá povinnost vyrozumívát o tom účastníky řízení, tj. nevydává žádné rozhodnutí, proti němuž je přípustná stížnost.³⁸ To je důležité i vzhledem k tomu, že v případě, kdy v hlavním líčení rozhoduje senát, opatření o zrušení utajení může vydat i jen samotný předseda tohoto senátu, jelikož se nejedná o rozhodnutí.

Jak je zřejmé z poslední věty ustanovení § 55 odst. 2, takový postup se nepoužívá u případů, kdy je utajena totožnost a podoba osoby činné v policejním či jiném bezpečnostním sboru.

3.9. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Institut utajeného svědka je často předmětem stížností obviněných respektive v dané fázi trestního řízení již pravomocně odsouzených. Několikrát již řešil Ústavní soud České republiky i Evropský soud pro lidská práva stížnosti, jejichž společným jmenovatelem bylo, dle stěžovatele, porušení práva na spravedlivý proces v souvislosti s institutem anonymního svědka. Dle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky rozhoduje Ústavní soud o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Dle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnost jsou oprávněni podat: „*fyzická nebo právnická*

³⁸ Pavel Šámal a kol., Trestní řád., Velké komentáře, C.H.Beck, 2013, 7. Vydání, str. 632

osoba podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci (dále jen "zásah orgánu veřejné moci") bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem (dále jen "ústavně zaručené základní právo nebo svoboda")“, a to ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje (dle odst. 3 téhož paragrafu). Ústavní stížnost může stěžovatel podat až po vyčerpání všech jiných prostředků k ochraně předmětného práva.

Pokud ani Ústavní soud České republiky nevyhoví ústavní stížnosti stěžovatele, má stěžovatel poslední možnost, jak se dovolat ochrany svých základních práv garantovaných Evropskou úmluvou o lidských právech, a to podáním stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva. Základní podmínkou pro uplatnění práva podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva je ta skutečnost, že jsou vyčerpány všechny vnitrostátní dostupné opravné prostředky. V České republice to znamená, že musí proběhnout soudní řízení, proti rozhodnutí musí být vyčerpány všechny možné opravné prostředky včetně podání ústavní stížnosti k Ústavnímu soudu ČR. Stížnost musí být podána ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí.³⁹

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) jsou nejvýznamnějším nástrojem k uplatňování práva na spravedlivý proces. Z toho důvodu by mělo být hlavně v zájmu obviněných, aby jejich obhájci argumentovali při trestních řízeních i takovými rozhodnutími ESLP. Jejich základní znalost by měly mít i orgány činné v trestním řízení. O jejich důležitosti svědčí i fakt, že ve svých nálezech na ně odkazují i Ústavní a Nejvyšší soud České republiky.

Nejčastěji je stížnost podávána z důvodů porušení práva na spravedlivý proces. Toto právo je zakotveno v článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“): „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků,

³⁹ www.epravo.cz, Kdo je oprávněn podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva – dostupné na - <http://www.epravo.cz/top/prakticke-rady/verejna-sprava/kdo-je-opraven-podat-individualni-stiznost-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-15706.html>

anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“ V odst. 3 písm. d) téhož článku je pak zakotveno právo na tzv. kontradiktornost řízení: *„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě.“* O toto ustanovení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv se opírá většina stížností brojící proti rozhodnutím, v nichž byl použit institut utajeného svědka.

3.9.1. Rozhodnutí ESLP ve věci Kostovski v. Nizozemí ze dne 20.11.1989

Pan Kostovski byl v tomto případě odsouzen Nizozemskými soudy za ozbrojené přepadení banky. Bylo to právě svědectví dvou anonymních svědků, na základě kterých byl odsouzen k šesti letům vězení. Svědci ze strachu z odvety obviněného a jeho kompliců nebyli slyšeni před soudem. Obviněnému respektive jeho obhájci bylo v přípravném řízení umožněno klást jednomu ze svědků písemné otázky, druhému nikoliv. Většina otázek však nebyla zodpovězena z obavy, že by tyto odpovědi mohly odhalit svědkovu identitu. Jako usvědčující důkaz byly použity pouze výpovědi utajených svědků učiněné v přípravném řízení. Po vyčerpání opravných prostředků v Nizozemí se odsouzený obrátil se stížností na Evropskou komisi pro lidská práva s tím, že bylo omezeno jeho právo na spravedlivý proces, neboť nemohl řádně zpochybňovat obsah výpovědi utajených svědků, tedy konkrétně bylo porušeno ustanovení čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy. Stěžovatel také namítal, že nebyla řádně prokázána věrohodnost utajených svědků, na základě jejichž výpovědi učiněné v přípravném řízení byl odsouzen. Dále se hájil tím, že pokládání písemných otázek svědkovi není adekvátním prostředkem obrany vzhledem k jeho základnímu právu na obhajobu. Dalším argumentem v odůvodnění jeho stížnosti byl fakt, že utajený svědek na většinu jeho otázek neodpověděl.

Předseda Nizozemské vlády se ke stížnosti vyjádřil tak, že utajení svědků v daném případě je v souladu s judikaturou nizozemských soudů i vzhledem k násilnické minulosti stěžovatele. Komise pro lidská práva tedy musela řešit otázku, zda došlo k porušení spravedlivého procesu, konkrétně článku čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy, tím, že při svém rozhodování vycházel převážně z výpovědi utajených

svědků. Nakonec došla k závěru, že výše zmíněný článek úmluvy byl nizozemskými soudy porušen a stížnosti vyhověla.

3.9.2. Rozhodnutí ESLP ve věci Windisch v. Rakousko ze dne 27. 9. 1990

Pan Windisch byl za vloupání odsouzen rakouskými soudy na 3 roky odnětí svobody nepodmíněně. Odsouzen byl na základě svědectví dvou žen, jejichž totožnost i podoba byly utajeny. Ženy tvrdily, že v době vloupání viděly dva muže a jejich automobil. Zároveň si zapsaly i číslo registrační značky automobilu, které předložily policistům. Na základě vyšetřování policisté předložili svědkyním fotky několika podezřelých osob. Obě svědkyně nezávisle na sobě určily obviněného Windische jako pachatele. Ten byl poté zatčen, obviněn i odsouzen. V průběhu celého řízení obviněný odmítal svou vinu a popíral, že byl v době přepadení na inkriminovaném místě. Vzhledem k tomu, že se obě svědkyně obávaly o své zdraví z důvodu možné odvety obviněného či jeho společníků, zůstala v trestním řízení jejich totožnost utajena. Ačkoliv obviněný žádal, aby byly svědkyně předvolány před soud a vypovídaly za účasti jeho i jeho obhájce, soud této žádosti nevyhověl.

Obviněný byl tedy na základě výpovědi utajených svědkyň v přípravném řízení uznán vinným z vloupání a odsouzen ke třem letům vězení. V návaznosti na to podal odsouzený stížnost k ESLP. V té se opíral o porušení ve čl. 6 odst. 1, odst 3 písm. d) Úmluvy s tím, že dle jeho názoru je nepřijatelné, aby byl odsouzen pouze na základě svědectví utajených svědkyň v přípravném řízení. ESLP v odůvodnění rozsudku mimo jiné konstatoval následující: *„Veškeré důkazy musí být v zásadě provedeny v přítomnosti obviněného v rámci veřejného jednání s ohledem na kontradiktornost řízení. Nicméně použití výpovědi z předsoudního řízení coby důkazu není samo o sobě nekonzistentní s čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy za podmínky, že budou respektována práva obhajoby. Jako pravidlo platí, že obviněnému musí být poskytnuta přiměřená a náležitá možnost vyslyšet svědka, ať už v okamžiku podání výpovědi svědka nebo v pozdějším stadiu řízení“.*⁴⁰ Tímto prakticky ESLP upozornil na skutečnost, že obviněnému nebyla dána možnost obrany a pokládání otázek utajeným svědkyním. Důležitá byla také skutečnost, že ani soud ani obviněný a jeho obhájce neměli možnost sledovat reakce svědkyň na kladené otázky, tudíž nemohl spolehlivě posoudit věrohodnost takových svědkyň.

⁴⁰ Wágnerová L., Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení, str. 125

ESLP po pečlivém zvážení všech argumentů rozhodl tak, že v tomto případě bylo porušeno právo spravedlivého procesu, konkrétně článek 6 odst.1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

3.9.3. Rozhodnutí ESLP ve věci Lúdi v. Švýcarsko ze dne 15. 6. 1984

V této kauze byl obviněný pan Lúdi odsouzen za neoprávněné nakládání s psychotropními a návykovými látkami. Na základě odposlechu jeho telefonu byl do případu nasazen agent, vydávající se za překupníka drog. Aby nedošlo k odhalení agentovi identity, nebyl k hlavnímu líčení před soud předvolán jako svědek. Švýcarské soudy v odůvodnění rozhodnutí o vině a trestu obviněného uvedly, že záznamy odposlechů telefonních hovorů a písemné zprávy policejního agenta prokazují skutečnosti, že i kdyby agent nebyl použit, úmysl obviněného prodávat drogy by byl i tak prokázán. Vzhledem k tomu, že nebylo vyhověno ani jeho opravným prostředkům proti rozhodnutím švýcarských soudů, podal stížnost ke Komisi pro lidská práva, kterou odůvodnil tím, že bylo porušeno jednak právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 a jednak jeho právo vyslyšet a dát vyslyšet svědky proti sobě dle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Tato práva byla porušena tím, že byl odsouzen především na základě zpráv utajovaného agenta a odposlechů telefonu odsouzeného. Tím, že soudy odmítly agenta vyslechnout jako svědka, byl stěžovatel zbaven možnosti přímé reakce na výpověď agenta a konfrontace s ním.

ESLP konstatoval, že s ohledem na zásadu kontradiktornosti řízení, musí být veškeré důkazy provedeny v přítomnosti obviněného v rámci veřejného jednání. Čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy vyžadují, aby obviněnému byla poskytnuta přiměřená možnost vyslyšet svědky proti sobě. Švýcarské soudy odmítly předvolat policejního agenta jako svědka s odůvodněním, že musí zůstat zachována jeho anonymita a identita policejního agenta a metody činnosti policejních agentů by v rámci trestního řízení neměly být odhalovány. ESLP však naproti tomu uvedl, že v daném případě obviněný znal podobu agenta, ale neznal jeho totožnost. Jako nedostatek bylo ze strany ESLP konstatováno, že švýcarské soudy nevyslechly policejního agenta jako svědka a neumožnily provést konfrontaci. Navíc obviněný ani jeho obhájce neměli v průběhu trestního řízení možnost klást policejnímu agentovi otázky a zpochybňovat jeho věrohodnost. Proto ESLP došel k závěru, že švýcarské soudy porušily čl. 6 odst. 3 písm. d) ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

3.9.4. Rozhodnutí ESLP ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 26. 3. 1996

Stížností k ESLP se p. Doorson domáhal zrušení rozsudku, na základě jehož byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání patnácti měsíců za neoprávněné nakládání s omamnými a psychotropními látkami. Vnitrostátní soudy vycházely při svém rozhodování mimo jiné i z výpovědí utajených svědků, uživatelů drog. Tito svědci byli vyslýcháni pouze na policii a před vyšetřujícím soudcem v přípravném řízení, a to z obavy pomsty obviněného vůči nim. V hlavním líčení před soudem tedy odmítli vypovídat. Obhájce obviněného se účastnil výslechů anonymních svědků, ovšem bez možnosti konfrontace s nimi.

Obviněný po vyčerpání všech opravných prostředků, které mu byly nizozemskými soudy zamítnuty, podal stížnost k ESLP. Ve svém odůvodnění stížnosti tvrdil, že byl odsouzen na základě výpovědí anonymních svědků a že mu nebyla umožněna konfrontace se svědky, nebylo mu umožněno klást jim otázky, a tudíž holandské soudy takovým postupem porušily jeho právo na obhajobu a spravedlivý proces zejména článek 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy. Dále uvedl i jiné důvody, kterými měly vnitrostátní soudy porušit právo na spravedlivý proces, a to že nevyslechly jím navrhovaného znalce, zatímco znalec navržený protistranou vyslechnut byl.

ESLP konstatoval, že jeho úlohou je zjistit, zda řízení jako celek bylo spravedlivé. Dále se v odůvodnění rozhodnutí objevuje argument, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv nevyklučuje, aby při vyšetřování trestných činů byli použiti jako svědci i utajení informátoři. V závěru svého odůvodnění ESLP konstatoval následující: *„Není možné hovořit o porušení článku 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy, pokud znevýhodnění, se kterým bojovala obhajoba při použití výpovědi anonymních svědků, bylo dostatečně vyváжено postupem soudních orgánů. K odsouzení by nemělo dojít výlučně nebo v rozhodující míře, na základě výpovědí anonymních svědků. V neposlední řadě by se s důkazy získanými od anonymních svědků za podmínek, kdy nebyly v míře požadované Úmluvou zabezpečena práva obhajoby, mělo zacházet s výjimečnou opatrností.“* Vzhledem k tomu, že v této kauze dle ESLP nebyl stěžovatel odsouzen zejména na základě výpovědí utajených svědků, soud dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku č. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

Ačkoliv soud tuto stížnost zamítl, stalo se toto rozhodnutí „precedentem“ pro mnoho následujících sporů týkající se rozporu institutu utajeného svědka se zásadou spravedlivého procesu.

3.9.5. Rozhodnutí ESLP ve věci Van Mechelen a spol. v. Nizozemí ze dne 23.4.1997

Dalším stěžejním rozhodnutím v souvislosti s institutem utajeného svědka je rozhodnutí ESLP ve věci Van Mechelen a spol. v. Nizozemí. Jedná se o případ, který začal loupežným přepadením pošty v lednu roku 1989. Policisté se snažili bezprostředně po přepadení pachatele zadržet, ti jim však unikli. Pachatelé byli postupně zadrženi během následujících dní. V přípravném řízení byla provedena rekognice. Policisté zasahující na místě přepadení bezprostředně po něm identifikovali pachatele přes polopropustné zrcadlo. Identita policistů zůstala neznámá. Soud uznal na základě sepsaných zpráv policistů a na základě provedené rekognice obžalované vinnými a odsoudil je k deseti letům odnětí svobody. Nepravomocně odsouzení pachatelé se do rozsudku odvolali s tím, že požadovali vyslechnutí všech policistů s utajenou identitou. Dále vznesli požadavek, aby obhajoba měla možnost pokládat policistům otázky. Odvolací soud nařídil soudu prvního stupně respektive vyšetřujícímu soudci, aby vyslechl všechny policisty s utajenou identitou v tomto trestním řízení. Zároveň uložil soudci povinnost umožnit obhajobě klást svědkům otázky. Dále se měly důkladně prověřit důvody utajení identity svědků.

Soud vyslechl všech 22 policistů za účasti obhajoby pomocí audiokonferenčního zařízení. Důvodem utajení byla jednak skutečnost, že policisté byli členové zvláštních policejních útvarů a odhalení jejich identity by byla znemožněna jejich další práce v těchto oddílech, a jednak obava z možné odvety obviněných vůči nim či osobám jim blízkým. Závěr, který předložil vyšetřující soudce odvolacímu soudu, zněl tak, že utajení svědci jsou věrohodní. Obhajoba mohla pokládat svědkům prostřednictvím technického zařízení otázky. Některé z nich zůstaly nezodpovězeny, aby nebyla prozrazena totožnost anonymních svědků. Žádosti obviněných o výslech svědků přímo před odvolacím soudem nebylo ze strany soudu vyhověno s odkazem na to, že obhajobě byla poskytnuta příležitost klást otázky svědkům před vyšetřovacím soudcem. Odvolací soud paradoxně rozhodl ve svém rozsudku o zvýšení trestu pro obviněné o čtyři roky. Takto rozhodl na základě svědectví utajených policistů, několika civilistů, neutajených policistů a dalších důkazů.

Obvinění si proti rozsudku odvolacího soudu podali dovolání k Nejvyššímu soudu. Dovoláním se obvinění dožadovali zrušení rozsudku. Dle jejich argumentace byly výpovědi anonymních policistů použity v rozporu s Evropskou úmluvou o lidských právech. Dovolání obviněných bylo zamítnuto s odůvodněním, že k porušení úmluvy

nedošlo a že rozhodnutí odvolacího soudu je správné. Dle nizozemského práva byly splněny všechny podmínky pro rozhodnutí ve věci, kde se vyskytují utajení svědci, a to že vyšetřující soudce znal totožnost svědků, mohl tedy posoudit jejich věrohodnost, dále objasnil důvody, proč byla utajena podoba a totožnost svědků a obhajobě bylo umožněno klást svědkům otázky.

Van Mechelen a spol. podali stížnost k ESLP, s odůvodněním, že bylo v jejich řízení porušeno právo na spravedlivý proces, a to čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy, přičemž argumentovali stejným způsobem jako v dovolání k Nejvyššímu nizozemskému soudu. ESLP po zvážení všech okolností případu v podstatě zopakovala odůvodnění dovolacího soudu. Uvedl sice, že rozhodnutí holandských soudů bylo z velké části založeno právě na výpovědích utajených svědků. Zároveň ale také zmínil skutečnost, že policisté s neznámou identitou byli v tomto případě vyslechnuti před vyšetřujícím soudcem, který znal jejich totožnost. Dále bylo umožněno obhajobě klást svědkům otázky. Důvody utajení a věrohodnost svědků byla také prokázána. ESLP ve svém odůvodnění rozhodnutí přímo uvedl: „Čl. 6 Úmluvy neposkytuje obviněným neomezené právo na zajištění přítomnosti svědků před soudem. Utajení svědci byli v tomto případě vyslechnuti před vyšetřujícím soudem, jehož nezávislost a nestrannost nebyla nijak rozporována“. Zároveň ESLP uvedl, že odsouzení obviněných nebylo provedeno pouze na základě svědectví anonymních svědků, ale i v souvislosti s jinými provedenými důkazy. ESLP dospěl na základě uvedených skutečností k závěru, že právo na spravedlivý proces nebylo v tomto trestním řízení porušeno.

3.9.6. Rozhodnutí ESLP ve věci Krasniki v. Česká republika ze dne 28. 2. 2006

Česká republika byla také účastníkem řízení před ESLP na základě stížnosti v souvislosti se svědectvím anonymních osob. Stížnost podal odsouzený p. Krasniki. Celá kauza začala tím, že byl stěžovatel obviněn, že se v době od ledna do dubna 1997 dopouštěl trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 trestního zákona, v tehdy platném znění. Byl obžalován a Okresním soudem v Teplicích odsouzen na dva roky odnětí svobody nepodmíněně a k trvalému vyhoštění z ČR.

Odsouzen byl na základě výpovědi dvou anonymních svědků, z nichž pouze jeden vypovídal i u hlavního líčení. Obhajobě bylo umožněno klást utajenému svědkovi otázky. Druhá svědkyně, která vypovíдалa v přípravném řízení, se k hlavnímu líčení

nedostavila. Z toho důvodu byla v hlavním líčení pouze přečtena její výpověď z řízení přípravného. Svědkové tvrdili, že si v inkriminované době kupovali od obviněného heroin. Okresní soud svůj výrok o vině založil pouze na výpovědích dvou anonymních svědků a na skutečnosti, že u obviněného bylo zajištěno jisté množství heroinu. Prohlásil, že utajení jejich totožnosti před výslechem s cílem zajistit jejich bezpečnost bylo v souladu s § 55 odst. 2 trestního řádu odůvodněno vzhledem k závažnosti předmětné trestné činnosti a k obavám svědků veřejně vypovídat.

Proti rozsudku si obviněný podal odvolání s tím, že se žádného trestného činu nedopustil a že heroin u něj nalezený byl určen pouze pro jeho vlastní potřebu. Vytkl soudu to, že se spoléhal jen na výpovědi anonymních svědků, a tvrdil, že byly zneužity v jeho neprospěch. Kromě toho namítal, že se vyšetřující orgány ani soud nepokusily objasnit faktické rozpory ve výpovědích obou anonymních svědků. Krajský soud v Ústí nad Labem odvolání zamítl, přičemž označil námitku obviněného proti použití institutu utajeného svědka za neopodstatněnou.

Stěžovatel podal proti pravomocnému rozhodnutí ústavní stížnost. Tvrdil, že byla porušena jeho práva zaručená článkem 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Podle stěžovatele neexistoval pro využití anonymní svědecké výpovědi právní základ a úřady obhajobu značně znevýhodnily, v rozporu s principem rovnosti zbraní. Stěžoval si, že byl usvědčen pouze na základě výpovědi anonymních svědků. Ústavní soud dne 3. března 1999 stížnost zamítl jako neopodstatněnou. Soud odkázal na skutečnost, že ochrana nemohla být zajištěna jinak a vzhledem k povaze trestné činnosti byla obava o zdraví svědků opodstatněná. Zmínil také otázku přiměřenosti a dostatečné kompenzace obtíží obhajoby. Soud konstatoval, že podle policejních úředních záznamů byli oba anonymní svědkové vyslýcháni v přítomnosti stěžovatelova právního zástupce, jenž měl možnost klást jim otázky. Soud dospěl k závěru, že s ohledem na rekognici na základě fotografií provedenou jak v řízení přípravném, tak před soudem, nelze zákonnost a spravedlivost řízení zpochybňovat. Rozhodl, že žádné znevýhodnění obhajoby nemůže vést ke zpochybnění ústavnosti, neboť podstatný byl především obsah svědeckých výpovědí, nikoli totožnost svědků, a to i přesto, že soudy dostatečně nezdůvodnily svůj postup podle ustanovení § 55 a 209 trestního řádu.

Téměř 6 let po rozhodnutí Ústavního soudu ČR podal ministr spravedlnosti stížnost ve prospěch odsouzeného k Nejvyššímu soudu ČR pro porušení zákona z následujících důvodů:

- soudy neposkytly v dostatečné míře nezbytné záruky spravedlivého řízení, neboť stěžovatelově právnímu zástupci nebylo při výslechu umožněno oba svědky vidět, a zjistit tak jejich totožnost,
- orgány činné v trestním řízení se nezabývaly otázkou, zda je nutné totožnost obou svědků utajovat,
- předtím, než bylo rozhodnuto o utajení totožnosti svědků, nebyla obhajobě dána příležitost vznést námitky ohledně jejich věrohodnosti, ani ohledně důvodnosti nebezpečí, které svědkům údajně hrozilo, a které mohlo být důvodem pro poskytnutí anonymity
- soudy výslovně neuvedly, že je jim známa skutečná totožnost obou svědků a že by zjistily, že obžalovaný představuje vážnou hrozbu pro život a zdraví obou anonymních svědků,
- obhájce stěžovatele nemohl prověřit věrohodnost anonymních svědků a jejich výpovědí a neučinil tak ani sám soud,
- neodpovídající podmínky, za kterých proběhla identifikace stěžovatele prostřednictvím fotografií, zbavily svědky jejich věrohodnosti a
- obžalovaný byl usvědčen pouze na základě výpovědí anonymních svědků.

Nejvyšší soud stížnost zamítl a ve svém rozhodnutí se ztotožnil s právním názorem Ústavního soudu.

Pan Krasniki následně podal stížnost k ESLP. Ve stížnosti stěžovatel namítá, že byl usvědčen výlučně na základě anonymní svědecké výpovědi a že v rozporu s článkem 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy byla nepřipustně omezena jeho práva na obhajobu. Ke stížnosti se vyjádřila česká vláda. Ta nejdříve poukázala na odůvodněnost utajení vzhledem k povaze trestného činu. Dále připomněla skutečnost, že právní zástupce se účastnil výslechů obou svědků a nenapadl důvody pro poskytnutí anonymity, ani nevznesl ke státnímu zástupci námitky podle § 167 trestního řádu. Dále vláda popřela stěžovatelovu námitku, že ani jemu, ani jeho obhájci nebylo umožněno svědky vidět, že neznali jejich pravou totožnost, a tudíž si nemohli ověřit jejich důvěryhodnost. Stěžovatelův obhájce ve skutečnosti mohl do jisté míry přímo sledovat chování svědků v průběhu řízení. Po skončení výslechu měl možnost se k výpovědím svědků vyjádřit a svědkům přítomným v téže místnosti odděleným přenosnou zástěnou přímo klást dotazy. Taktéž vláda tvrdí, že nebylo možno zajistit svědkům jiný způsob účinné ochrany.

ESLP ve svém hodnocení začal následujícím: „Článek 6 nedává obviněnému neomezené právo na zajištění přítomnosti svědka u soudu. Rozhodnutí o tom, zda je

nezbytné či vhodné vyslechnout svědka, přísluší obvykle vnitrostátnímu soudu (viz *S. N. proti Švédsku*, č. 34209/96, § 44, *ESLP 2002-V*, s dalším odkazem na rozsudek *Bricmont proti Belgii* ze dne 7. července 1989, série A č. 158, s. 31, § 89). Dále platí, že důkaz musí být za normálních okolností proveden při veřejném jednání za přítomnosti obžalovaného za účelem kontradiktorního projednání. Z tohoto pravidla existují výjimky, které však nesmějí ohrozit práva obhajoby; článek 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) stanoví obecné pravidlo, podle kterého má být obviněnému dána dostatečná a vhodná příležitost vyslyšet svědka vypovídajícího proti němu a zpochybnit jeho výpověď, a to buď v průběhu výpovědi, nebo v pozdější fázi řízení (viz rozsudek *Lüdi proti Švýcarsku* ze dne 15. června 1992, série A č. 238, s. 21, § 49).“ Dále odkázal na rozsudky *Van Mechelen a spol. v. Nizozemsko*, *Kostovski v. Nizozemsko* a *Doorson v. Nizozemsko*, kdy ESLP rozhodl, že usvědčení obviněného na základě výpovědí anonymních svědků není za všech okolností neslučitelné s Úmluvou. Je-li však zachována anonymita svědků obžaloby, potýká se obhajoba nutně s mimořádnými obtížemi. Soud proto uznal, že v takových případech ustanovení článku 6 odst. 1 ve spojení s článkem 6 odst. 3 písm. d) vyžaduje, aby znevýhodnění obhajoby bylo dostatečně vyváжено zvláštním postupem soudních orgánů. Při dodržení tohoto principu by stěžovateli nemělo být bráněno provést ověření věrohodnosti anonymního svědka. Kromě toho by se odsouzení nemělo výlučně nebo v rozhodující míře zakládat na anonymních výpovědích.

ESLP nakonec konstatoval, že žádný z vnitrostátních soudů dostatečně neposoudil odůvodněnost utajení svědků v této kauze. Vzhledem k těmto okolnostem nebyl ESLP přesvědčen o tom, že zájem svědků na zachování anonymity mohl ospravedlnit natolik rozsáhlé omezení práv stěžovatele. Dále ESLP konstatoval, že stěžovatel byl odsouzen výlučně nebo v rozhodující míře na základě výpovědí anonymních svědků.

Vzhledem k výše uvedeným argumentům dospěl ESLP k závěru, že došlo k porušení zásady spravedlivého procesu, a to konkrétně článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy. Stěžovatel se domáhal ve své stížnosti i finančního odškodnění, které mu však ESLP nepřiznal, a to z důvodu, že výrok o porušení Úmluvy představuje sám o sobě dostatečné spravedlivé zadostiučinění za veškerou morální újmu, kterou stěžovatel utrpěl.

3.10. Judikatura Ústavního soudu České republiky

Institut utajeného svědka byl, je a pravděpodobně bude i do budoucna předmětem ústavních stížností. Vzhledem k rozporům tohoto institutu se zásadou spravedlivého procesu se není čemu divit. Zákon stanovuje všeobecné podmínky, na základě kterých může být svědek utajen. Judikáty Ústavního soudu ČR (dále jen „ÚS“) a ESLP jsou mnohdy důležitější, jelikož jde o rozhodnutí v konkrétních případech. Judikatura vykládá a konkretizuje ustanovení zákona. Asi hlavním cílem judikátů je výklad aplikace institutu utajeného svědka. Téměř v každém rozhodnutí týkající se trestního řízení, v němž byli použiti výpovědi anonymních svědků, je odkazováno na judikáty ÚS nebo ESLP. Stejně tak nálezy a rozhodnutí ÚS často argumentují rozhodnutími vydanými ESLP.

Prvním důležitým judikátem v tomto smyslu, vydaný Ústavním soudem ČR, byl jeho Nález sp. zn. Pl. ÚS 4/94. Tento nález značně ovlivnil vývoj právní úpravy anonymního svědka. Bylo jím zrušeno původní ustanovení § 55 odst. 2 (více viz kapitola 2.3.1.).

Nálezem ÚS ČR, sp.zn. III. ÚS210/98, ze dne 3.3.1999, rozhodl senát ÚS o zamítnutí stížnosti stěžovatele, p. Krasnikiho. Celé trestní řízení je popsáno výše v rozhodnutí ESLP ve věci Krasniki v. Česká republika ze dne 28.2.2006. V tomto případě se rozhodnutí ÚS neshodlo s rozhodnutím ESLP. Zatímco ÚS stížnost zamítl, ESLP jí vyhověl. Rozsudky trestních soudů ve věci p. Krasnikiho byly tedy na základě rozhodnutí ESLP zrušeny.

3.10.1. Nález ÚS ČR, sp.zn. IV. ÚS 37/01, ze dne 22.10.2001

V této věci byl stěžovatel, pan B.H., uznán Obvodním soudem pro Prahu 2 vinným z trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání čtyř let. Odvolání stěžovatele Městský soud v Praze jako nedůvodné zamítl.

Stěžovatel proti rozsudku Městského soudu v Praze podal ústavní stížnost. V odůvodnění uvedl, že jak v řízení před obecnými soudy, tak v přípravném řízení bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu zakotvené v ustanoveních čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a že dále bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně

základních lidských práv a svobod. Dále tvrdil, že řízení trpělo i jinými vadami, např. že důkazy získané provedenými rekognicemi neměly být při hlavním líčení vůbec brány v úvahu. Nejprve totiž proběhla rekognice podle fotoalba, aniž by před její realizací svědkové popsali osobu, od které nakupovali drogy. To bylo dle stěžovatele v rozporu s ustanoveními trestního řádu. Dále stěžovatel uvádí, že výrok o jeho vině byl založen na výpovědích dvou utajených svědků, kteří, ačkoliv byli vyzváni k popisu osoby, od které kupovali drogy, neuvedli takový nepřehlédnutelný rys, jako je mateřské znaménko o průměru více než 1 cm na levé přední straně stěžovatelova krku nad úroveň límce. Žádný z těchto dvou svědků vystupujících pod změněnou identitou se nezmínil o tom, že by mu bylo vyhrožováno v souvislosti se svědectvím proti osobě, která mu prodávala drogy. Dle stěžovatelova názoru však v tomto případě nebyly splněny podmínky pro utajení totožnosti svědka požadované ustanoveními § 55 odst. 2 a § 209 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatel tvrdil, že nebylo řádně odůvodněno jejich utajení. Dále stěžovatel poukazyval na porušení zásady rovnosti zbraní v čl. 37 odst. 3 listiny a na to, že byl zneužit institut utajeného svědka. V této souvislosti stěžovatel odkazoval na náleží pléna Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. ÚS Pl 4/1994, a na judikát Evropského soudu pro lidská práva z 26. 3. 1996 ve věci Doorson vs. Nizozemí, kde se mimo jiné uvádí, že "odsouzení nemůže být založeno výlučně a ani v rozhodující míře na anonymních výpovědích".

Ústavní soud uvedl v odůvodnění svého nálezu následující: „*Za rozhodující kritéria ústavnosti institutu výslechu svědka pod utajením nutno pokládat jednak dodržení zásady subsidiarity (výslech svědka pod utajením má své místo toliko tehdy, nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak), jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby, k němuž při provedení důkazu svědkem pod utajením nepochybně dochází zřetelnou kolizí mezi zásadami řádného a spravedlivého procesu na straně jedné a důvodnou snahou ústavodárce i zákonodárce chránit demokratickou společnost před vzrůstem kriminality a zejména organizovaným zločinem na straně druhé. Požadavky proporcionality je však nutno vztáhnout nejen k činnosti zákonodárné, ale rovněž v neztenčené míře platí i v oblasti moci soudní; obecný soud je proto povinen ve své rozhodovací činnosti obě v kolizi stojící hodnoty pečlivě zvažovat, a to za přísně restriktivní aplikace ustanovení zákona - § 55 a § 209 trestního řádu (III. ÚS 210/98).*“ Dále ústavní soud poukázal na skutečnost, že ačkoli zákon požaduje, aby soud i bez návrhu učinil všechny potřebné úkony k ověření věrohodnosti u hlavního líčení vyslechnutého svědka, jehož totožnost byla podle ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu utajena (§ 209 odst. 2 trestního řádu), z trestního spisu nevyplývá, že by

toto obecný soud učinil. Další skutečností, která napomohla Ústavnímu soudu k předmětnému rozhodnutí, je utajení totožnosti obou svědků, aniž by soud či jiný OČTŘ uvedl konkrétní důvody, které by nasvědčovaly, že svědkům či osobám jim blízkým zřejmě hrozila zjevná újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, porušení jejich základních práv, ani že ochranu svědka by nebylo možné zajistit jiným vhodným způsobem tak, jak to vyžaduje ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem, došel ÚS k závěru, že obecné soudy a OČTŘ v dané věci nedodržely postup stanovený zákonem, a tím porušily jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces. Z uvedených důvodů tedy Ústavní soud pro porušení článku 36 odst. 1 Listiny a článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

3.10.2. Nález ÚS ČR, sp.zn. III. ÚS 501/04, ze dne 3.3.2005

Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. dubna 2003 č. j. 45 T 13/2001-1199 byl obviněný, pan N. K., odsouzen za to, že v období nejméně od měsíce června 2000 do 3. 10. 2000 prodal heroin v blíže nezjištěném množství, uznán vinným ze spáchání trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 tr. zák. a odsouzen ke třem letům nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Po odvolání nepravomocně odsouzeného i státního zástupce rozhodl Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 13. srpna 2003 č. j. 3 To 65/2003-1511 o zrušení rozsudku Krajského soudu v Ostravě s tím, že bylo podle § 259 odst. 3 tr. řádu nově rozhodnuto tak, že stěžovatel byl uznán vinným ze spáchání trestného činu nedovolené výroby a držení omamných psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, odst. 2 písm. a) tr. zák., když se jej měl dopustit dle zčásti nově formulované skutkové věty tím, že "v období nejméně od měsíce května 2000 do 3. 10. 2000 získal nezjištěným způsobem nejméně 35 kg heroinu, který prodával a jiným způsobem distribuoval". Dané zjištění týkající se množství předmětné drogy přitom učinil odvolací soud na základě výslechu utajeného svědka. Ten byl vyslechnut až před odvolacím soudem, přičemž toto navrhla státní zástupkyně ve svém odvolání.

Nejvyšší soud odmítl následné dovolání odsouzeného jako nedůvodné. Ten poté podal proti rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ústavní stížnost. Ve svém odůvodnění návrhu stěžovatel především vytkl, že pokud v průběhu odvolacího řízení vyslechl

anonymního svědka, tento vypovídal prokazatelně lživě, neboť doslova uvedl, že "na vlastní oči viděl 35 kg heroinu, který klientovi dodal G. P. v červnu nebo červenci roku 2000". Přitom jmenovaný G. P. byl již dne 9. března 2000 vzat do vazby, v níž bez jakéhokoli přerušování pobýval nejméně do dne 25. listopadu 2002, což vyplývá z usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. listopadu 2002 sp. zn. 5 To 201/2002, jímž byla zamítnuta jeho stížnost proti rozhodnutí o prodloužení vazby, které se podařilo obhájci stěžovatele získat a na základě něhož tento argumentoval ve vztahu ke zpochybnění věrohodnosti tohoto svědka a pravdivosti jeho výpovědi v řízení před odvolacím soudem. Vrchní soud v Olomouci však předtím, než rozhodl v merituu věci, neučinil žádný krok, aby si tuto jemu ze strany obhajoby poskytnutou informaci ověřil a adekvátním způsobem se s ní, resp. důsledky z ní plynoucími, vypořádal. Neučinil tak navzdory tomu, že tato namítaná skutečnost má zásadní vliv na důvěryhodnost celé výpovědi utajeného svědka, k níž bylo jako ke klíčovému a současně i jako jedinému důkazu ve vztahu k množství drogy přihlédnuto v neprospěch stěžovatele. Zároveň poukazoval na značně nepřesný přepis zvukového záznamu výpovědi utajeného svědka. Na základě tohoto svědectví bylo rozhodnuto o odsouzení na základě kvalifikovanější skutkové podstaty.

Ústavní soud zjistil, že tvrzení utajeného svědka, že "na vlastní oči viděl 35 kg heroinu, který stěžovateli dodal pan G. P. v červnu nebo červenci roku 2000", bylo nepravdivé, jelikož zmiňovaný pan G. P. byl v inkriminovanou dobu ve vazbě. Na základě tohoto zjištění uvedl, že Vrchní soud se v předmětném řízení dopustil svévole. V souvislosti s tím ÚS odkazoval na dosavadní judikaturu ve věcech ústavních stížností, kdy interpretoval pojem svévole ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními. Dále ÚS konstatoval, že byť za účelem prověření věrohodnosti utajeného svědka Vrchní soud odročil po jeho výslechu veřejné zasedání a rozsáhle se poté v rozsudku věnoval odůvodnění jeho „věrohodnosti“, nedostál požadavkům, jež pro něj plynou z výkladu zásady volného hodnocení důkazů, když neproověřil věrohodnost výše zmíněného konkrétního tvrzení utajeného svědka. Tím také porušil zákonný imperativ vyjádřený v § 209 odst. 2 tr. řádu, dle něhož byl-li vyslechnut svědek, jehož totožnost byla utajena, učiní soud i bez návrhu všechny potřebné úkony k ověření jeho věrohodnosti. Tím spíše by měla tato kogentní směrnice platit, jde-li o návrh obviněného. Závěrem svého hodnocení Ústavní soud podotkl, že je třeba neztrácet ze zřetele, že účelem trestního řízení není jenom "spravedlivé potrestání pachatele", účelem trestního řízení je rovněž "fair" proces. Existence řádného procesu je

nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu (sp. zn. Pl. ÚS 4/94).

Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. srpna 2003, č. j. 3 To 65/2003-1511, v rozsahu týkajícím se stěžovatele, pro porušení kautel plynoucích z čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 90, čl. 95 odst. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy náležen zrušil.

Rozhodnutím ESLP i ÚS osobně příkládám velkou váhu. ÚS potažmo ani ESLP nejsou vrcholem soustavy obecných soudů a tedy ani řádnou další odvolací instancí. Nejsou proto zpravidla oprávněny zasahovat bez dalšího do rozhodování soudů. Zasáhnout mohou pouze tehdy, pokud by obecné soudy vykročily na úkor stěžovatele z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv. K těmto vykročením bohužel dochází a domnívám se, že bude docházet i nadále. Právě proto je tu pro takové situace ÚS a ESLP, kdy tyto platí za poslední instance, prostřednictvím kterých je možno se domoci práva na spravedlivý proces.

4. Zvláštní ochrana svědka

Přijetím zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v trestním řízení⁴¹ (dále jen „zvláštní zákon“) došlo k zakotvení jiného způsobu ochrany svědka i jiných osob během trestního řízení i po něm. Ochrana dle tohoto zvláštního zákona přináší v některých případech řešení rozporu mezi právy svědků a právy obviněných. Plně respektuje práva obviněného. Ten zná totožnost svědka, může ho vyslýchat, dokonce se s ním může i konfrontovat. Na druhé straně by měla být garantována bezpečnost těchto svědků, a to způsoby uvedenými v tomto zákoně. Odlišnost od institutu anonymního svědka je tedy zejména ve způsobu ochrany. Další diference je ve výčtu osob, které mohou být chráněny na základě zvláštního zákona. Mimo svědka se tento zákon vztahuje například na obviněné, policisty, státní zástupce, soudce, znalce nebo tlumočníky.

⁴¹ Zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

4.1. Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Návrh zvláštního zákona byl podán zejména ze dvou důvodů. Tím prvním důvodem byla skutečnost, že postup podle § 55 odst. 2 trestního řádu je na překážku důsledné realizaci práva obviněného vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a proto má být používán jen tehdy, nelze-li bezpečnost svědka zajistit jiným způsobem, zejména organizačními opatřeními policie. Kromě toho jde o málo účinnou ochranu svědka, neboť jeho totožnost mnohdy prozrazuje obsah vlastní výpovědi, kterou v trestním řízení utajovat nelze. Druhým důvodem bylo poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci, jejímž účelem je zamezit nezákonným vlivům na trestní řízení a tak zvýšit jeho účinnost jako jednoho z významných nástrojů potlačování kriminality, zejména závažných trestných činů a organizovaného zločinu. K těmto vlivům patří všechny formy nezákonného nátlaku vůči osobám, které se na trestním řízení zúčastní, zejména vydírání, ohrožování jejich života, zdraví a majetku.⁴²

Zákon byl přijat parlament ČR dne 29.3.2001 a účinnosti nabyl dne 1.7.2001. Účelem zákona je, dle ustanovení § 1 odst. 1, upravit poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědkům a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Dle tohoto zákona se ale postupuje jen tehdy, pokud nelze bezpečnost osob zajistit jiným způsobem. Ochrana a pomoc svědkům a dalším osobám podle zákona č. 137/2001 Sb. bude, stejně jako do té doby, realizována především za pomoci dosavadní právní úpravy obsažené v zákonu o policii, v zákonu o vězeňské službě a v trestním řádu.⁴³

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zvláštního zákona uvádí tři stěžejní principy, ze kterých by se mělo při aplikaci ochrany svědků a jiných ohrožených osob vycházet. Jsou to:

1) Zvláštní ochrana a pomoc je pojímána jako nadstandardní způsob zajištění bezpečnosti osob. Proto se poskytne jen tehdy, pokud nebude možné ochranu ohrožených osob zajistit běžnou policejní činností. Tento princip je vyjádřen v § 1.

2) Poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci schvaluje ministr vnitra na návrh policie. Výjimečně, hrozí-li ohrožené osobě nebezpečí bezprostředně, lze opatření, kterými se zvláštní ochrana a pomoc poskytuje, vykonávat ještě před tím, než ministr

⁴² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

⁴³ Vantuch, P., Co přináší zákon č. 137/2001 Sb., o ochraně svědka a dalších osob?, Bulletin advokacie 9/2001, str. 25

vnitřní návrh policie na poskytování zvláštní ochrany a pomoci schválí. Působnost ministra vnitra (schvalování zvláštní ochrany a pomoci) umožní uplatňovat výhradně bezpečnostní a nikoliv ekonomická hlediska, kterým policie musí jinak plnění svých úkolů podřizovat.

3) Zvláštní ochrana a pomoc se ohrožené osobě poskytne pouze v případě, že pomohla nebo má pomoci, podle ustanovení trestního řádu, k dosažení účelu trestního řízení (např. tím, že vypovídala jako svědek nebo obviněný) nebo plní úkoly orgánu činného v trestním řízení, a to v zásadě jen v závažných případech trestné činnosti. Tento princip je vyjádřen v § 2.⁴⁴

Zvláštní zákon rozlišuje v ustanovení § 2 osobu ohroženou a osobu chráněnou. Osobou ohroženou je dle současné právní úpravy osoba, která:

a) podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, nebo

b) je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, anebo

c) je osobou blízkou 2) osobě uvedené v písmenu a) nebo b).

Osobou chráněnou je ohrožená osoba, které je poskytována zvláštní ochrana a pomoc. Zákon zde pamatuje i na osoby odlišné od svědků, což je vzhledem k dokazování v trestním řízení velmi důležité. Od účinnosti zvláštního zákona může být dle něj chráněna například osoba podávající vysvětlení, což ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu neumožňuje, protože tato osoba nemá procesní postavení svědka. Dříve tedy docházelo k tomu, že občan podal pravdivé vysvětlení o organizovaném zločinu či jiné závažné kriminalitě pouze proto, že mu bylo přislíbeno, že jeho totožnost jako svědka bude utajena. Následně, když byl občan po zahájení trestního stíhání konkrétních osob vyslechnut jako svědek, nebylo do protokolu o jeho výslechu zapsáno jeho skutečné jméno a příjmení, které bylo spolu s jeho dalšími osobními údaji vedeno odděleně od trestního spisu. Totožnost takové osoby však byla utajena až od okamžiku, kdy vypovídala jako svědek, nikoliv od doby podání vysvětlení. Znamenalo to, že veškeré údaje o osobě, jež podala vysvětlení, byly známy několik hodin nebo dní, někdy i delší dobu, po kterou nebyla činěna žádná opatření pro utajení jejího jména, příjmení,

⁴⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

bydliště, pracoviště a dalších osobních údajů.⁴⁵ I proto se některé osoby, které měly podat vysvětlení před zahájením trestního stíhání, bály odvety ze strany podezřelých či jejich společníků a odmítly vypovídat nebo nevypovídaly pravdivě.

Zákon o zvláštní ochraně svědka a jiných osob v souvislosti s trestním řízením měl takové problémy alespoň z části vyřešit. Bez pochyby patří do právního řádu ČR a hraje důležitou roli v rozklíčování páchané trestné činnosti především organizovanými skupinami.

4.2. Způsoby zvláštní ochrany svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Zvláštní zákon ve svém § 3 odst. 1 taxativně vymezuje jednotlivé formy zvláštní ochrany a pomoci svědkům a dalším osobám do čtyř skupin:

- a) osobní ochrana,*
- b) přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí,*
- c) zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby,*
- d) prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci.*

Zvláštní ochranu a pomoc poskytuje Policie České republiky popřípadě Vězeňská služba České republiky, přičemž vězeňská služba může poskytovat pouze ochranu dle bodů a) a c). Oba bezpečnostní sbory jsou povinny si navzájem vypomáhat, stejně tak jim musí být nápomocny i orgány veřejné správy.

4.2.1. Osobní ochrana

Osobní ochrana bude zpravidla spočívat v nepřetržité nebo periodické přítomnosti policistů nebo příslušníků vězeňské služby v bezprostřední blízkosti chráněné osoby, jejího obydlí, nebo v nepřetržitém či periodickém sledování chráněné osoby a prostředí, v němž se zdržuje.⁴⁶ Ohroženým osobám se tak dostává určitého klidu, který jim může pomoci i při podání výpovědi v hlavním líčení. Osobní ochrana je však většinou jen krátkodobé opatření. V závažnějších trestných činech páchaných

⁴⁵ Vantuch, P., Co přináší zákon č. 137/2001 Sb., o ochraně svědka a dalších osob?, Bulletin advokacie 9/2001, str. 28

⁴⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

organizovanými skupinami se používá zpravidla v kombinaci s dalšími formami ochrany.

4.2.2. Přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí

Účelem způsobu ochrany uvedeného v ustanovení § 3 odst. 1 písm. b) je zajištění neznámého pobytu chráněné osoby a příslušníků její domácnosti před osobami, které by mohly mít zájem na zavražďování chráněných osob. Je to obrovský zásah do života chráněné osoby. Zákonodárce v souvislosti s touto formou ochrany myslel i na problém začlenění se do nového prostředí a proto opatření uvedené v § 3 odst. 1 písm. b) předpokládá i pomoc chráněné osobě v tomto smyslu. Policie ČR v součinnosti s dalšími orgány veřejné správy pak pomáhají přestěhovaným osobám najít v novém regionu zaměstnání, školy atd. Předmětné ustanovení zvláštního zákona počítá rovněž s tím, že společně s ohroženou osobou budou přestěhování i příslušníci domácnosti, i přestože tyto nebudou v souvislosti s trestním řízením ohroženi.

4.2.3. Zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby

Zastírání skutečné totožnosti ohrožené osoby spočívá ve vytvoření legendy o jiné osobní existenci a v zavedení osobních údajů vyplývajících z této legendy do informačních systémů. Dojde-li k zavedení osobních údajů do všech informačních systémů, lze hovořit již o změně identity osoby, jejíž totožnost je zastírána.⁴⁷

Orgány veřejné správy budou tedy v souvislosti s ochranou osob dle ustanovení § 3 odst. 1 písm. c) na žádost policie ČR zavádět osobní údaje vyplývající z vytvořené legendy do informačních systémů, které jsou provozovány na základě zvláštních zákonů. Dle ustanovení § 5 odst. 1 písm. c) věty první zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů: „*Správce je povinen zpracovat pouze přesné osobní údaje, které získal v souladu s tímto zákonem.*“ Správcem je v tomto případě myšlen orgán veřejné moci. Ochrana osob zastíráním jejich skutečné totožnosti představuje výjimku z výše citovaného ustanovení. Orgány veřejné moci

⁴⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

vědomě zapracují do evidencí nepravdivé osobní údaje chráněné osoby. S nepravdivými údaji se nakládá tak, že se v informačním systému náležitě jako nepravdivé označí a vedou se odděleně od ostatních, tedy pravdivých údajů. V těch nejzávažnějších případech může dokonce dojít i k trvalému přidělení nové identity.

4.2.4. Prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci

Zákonem č. 349/2005 Sb.⁴⁸ bylo do zákona č. 137/2001 Sb. zavedeno další ochranné opatření nazvané „Prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci“. Tímto dal zákonodárce policejnímu orgánu oprávnění v nezbytně nutném rozsahu a po nezbytně nutnou dobu získávat poznatky utajovaným způsobem pomocí technických nebo jiných prostředků; přitom je oprávněna pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy a požadovat po osobě vykonávající telekomunikační činnost údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu chráněnou osobou, které jsou předmětem telekomunikačního tajemství nebo na něž se vztahuje ochrana osobních a zprostředkovacích dat.

Zákonem č. 137/2001 Sb. jsou stanoveny podmínky, které musí chráněná osoba dodržovat, aby jí byla poskytnuta zvláštní ochrana. Zákon však dosud (před nabytím účinnosti zákona č. 349/2005 Sb.) nedával policii možnost dodržování těchto podmínek efektivně kontrolovat (např. sledováním chráněné osoby včetně pořizování zvukových, obrazových nebo jiných záznamů, případně prováděním odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu).

Dle důvodové zprávy k této novele vychází navrhované ustanovení z dvouleté zkušenosti s poskytováním zvláštní ochrany a pomoci. Praxe bohužel prokázala, že u nejméně 90 % případů došlo k porušení povinností ze strany chráněných osob, a to i opakovaně. Některá porušení přitom měla takový ráz, že k napravení nežádoucího stavu vyžadovala značné nasazení, nebo byla tak zásadního charakteru, že bylo nutné ochranu ukončit. K porušení povinností docházelo jak z jejich nedbalého přístupu k zajišťování jejich bezpečnosti, tak dokonce i úmyslně (ve snaze chráněných osob zlehčovat realizaci bezpečnostních opatření či získávat osobní výhody). Opakovaně se objevil i problém, kdy chráněné osoby informovaly o smyšlených útocích nebo kontaktu s

⁴⁸ Zákon č. 349/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

rizikovými osobami, aby dosáhly přestěhování do jiné oblasti nebo jiných výhod. Nemožností tyto informace účinně prověřit a vyhodnotit je dosažení účelu poskytování ochrany rovněž ztíženo a náklady na její poskytování jsou naopak výrazně zvýšeny. Tímto nezodpovědným chováním chráněná osoba vystavuje nebezpečí nejenom sebe, ale také příslušníky své rodiny a osoby, které mají za úkol její bezpečí zajistit. Právě proto se zákonodárce rozhodl pro doplnění tohoto opatření, které by mělo donutit chráněné osoby k větší zodpovědnosti.

5. Problematika utajení a ochrany svědka v zahraničí

Tato kapitola je věnována zahraniční úpravě institutů anonymního svědka a zvláštní ochrany svědka. Vybral jsem právní úpravu tří států sousedících s Českou republikou, a to Slovenské republiky, Spolkové republiky Německo a Rakouska.

Některé zahraniční státy mají ve svých trestních kodexech zakotven i tzv. institut korunního svědka⁴⁹. České trestní právo pojem „korunní svědek“ nezná. Novelou trestního řádu č. 41/2009 Sb.⁵⁰ byl zaveden institut „spolupracující obviněný“, který se institutu korunního svědka podobá. Mezi oběma výše uvedenými instituty jsou však drobné rozdíly, stejně tak jako mezi právními úpravami anonymního svědka v jednotlivých zahraničních zemích.

5.1. Institut utajeného svědka a zvláštní ochrany svědka ve Slovenské republice

Ve Slovenské republice je institut utajeného svědka upraven v zákoně č. 301/2005 Z.z., trestní řád (dále jen „STR“). Zvláštní úprava ochrany svědka je pak zakotvena v zákoně č. 256/1998 Z.z., o ochraně svědka a o změně a doplnění některých zákonů (dále jen „ZOS“). Dále tento institut upravuje některými ustanoveními i zákon č. 171/1993 Z.z., o Policejním sboru. Systémově mají tedy naši východní sousedé upraveny instituty anonymního svědka a ochrany svědka obdobně jako v České republice. I přes to se najdou v právních úpravách obou zemí určité odlišnosti.

⁴⁹ Korunním svědkem je osoba, která je podezřelá z účasti nebo podílu na trestné činnosti v některé z forem trestného činu a v trestním řízení vystupuje proti dalším osobám, které jsou podezřelé, že se na této trestné činnosti účastnily nebo podílely, a to jako hlavní svědek ve prospěch obžaloby, kterému je za to jako protihodnota v souladu se zákonem orgány činnými v trestním řízení (státem) ve veřejném zájmu (odhalení, dokázání a potrestání trestného činu a jeho pachatelů), garantována beztrestnost nebo pro něj příznivá moderace trestního postihu.

⁵⁰ Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

5.1.1. Zákon č. 301/2005 Z.z., trestní řád

STR upravuje možnost utajení svědka v § 136 a následujících. Jsou zde upraveny prakticky dva způsoby, kterak svědkovi poskytnout ochranu. V prvním odstavci tohoto ustanovení je poskytována svědkům, u kterých je důvodná obava, že by mohli být v souvislosti s uvedením svého bydliště v ohrožení, možnost, aby místo svého bydliště uvedli jinou adresu, kam jim může být doručeno předvolání.

Intenzivnější ochranu poskytuje svědkům odstavec druhý téhož ustanovení. V českém překladu zní následovně: *„Pokud je důvodná obava, že oznámením totožnosti, bydliště, případně místa pobytu svědka je ohrožen jeho život, zdraví, tělesná integrita nebo hrozí-li takové nebezpečí osobě jemu blízké, může být svědkovi povoleno, aby neuváděl údaje o své osobě. Při hlavním líčení však musí uvést, jak zjistil skutečnosti, o kterých vypovídal. Materiály, které umožňují zjištění totožnosti takového svědka, se ukládají na prokuratuře a v řízení před soudem u předsedy senátu. Do spisu se zakládají jen tehdy, jestliže ohrožení pomine. I takovému svědkovi mohou být v případě potřeby položeny otázky o okolnostech, které se týkají jeho věrohodnosti, a též otázky týkající se jeho vztahu k obviněnému nebo poškozenému.“*

Aby bylo možné utajit identitu svědka, musí existovat obava z ohrožení zakládající se na podložených skutečnostech, podobně jako v České republice. Záleží i na intenzitě ohrožení, dle níž se zvolí i stupeň utajení buď dle odst. 1 nebo odst. 2. Údaje o utajeném svědkovi pak uchovává v přípravném řízení prokurátor a v hlavním líčení předseda senátu mimo trestní spis. Pokud pomine ohrožení z jakéhokoliv důvodu, osobní údaje svědka se k trestnímu spisu připojí. Povolení k utajení totožnosti dává v přípravném řízení prokurátor a v řízení před soudem předseda senátu.

Orgány činné v trestním řízení mají povinnost učinit před výsledkem anonymního svědka taková opatření, která znemožní obviněnému, obhájbě i komukoliv jinému odhalit identitu chráněnce. Takovými opatřeními jsou dle § 136 odst. 3 STR zejména změna vzhledu a hlasu svědka, případně provedení výsledku za pomoci technických zařízení.

Ustanovení § 262 STR svým zněním zjevně připomíná § 209 odst. 1 českého trestního řádu. Přeložený do češtiny zní následovně: *„Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypráví pravdu, případně jde-li o výslech svědka, kterému, nebo jehož blízké osobě, hrozí z podaného svědectví újma na zdraví, smrt nebo jiné závažné nebezpečí, agenta nebo o svědka, jehož totožnost musí zůstat ze závažných*

důvodů utajena, učiní předseda senátu vhodná opatření k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vyloučí obžalovaného, jeho důvěrníky a veřejnost po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, aniž by se se svědkem setkal, a může mu prostřednictvím předsedy senátu klást i otázky.“ Zásada proporcionality a kompenzace obtíží obhajoby je zakotvena pochopitelně i ve STŘ.

Slovenský zákonodárce se snažil do STŘ zanést i institut podobající se institutu korunního svědka. Dle ustanovení § 218 STŘ má prokurátor nebo soud možnost podmíněně zastavit trestní stíhání u spolupracujícího obviněného, který se na objasnění trestných činů z uvedené skupiny významně podílel anebo na odhalení či usvědčení jejich pachatele a kdy zájem společnosti na objasnění této trestné činnosti převyšuje zájem společnosti na potrestání spolupracujícího pachatele. Použití tohoto institutu je však vyloučeno u organizátora, návodce nebo objednavatele objasňovaného trestného činu. Tento institut není ani na Slovensku využíván tak, jako v jiných státech světa (USA, Anglie).

5.1.2. Zákon č. 256/1998 Z.z., o ochraně svědka a o změně a doplnění některých zákonů

ZOS upravuje podmínky a postup při poskytování ochrany a pomoci ohroženému svědkovi, chráněnému svědkovi a jejich blízkým osobám, kterým v souvislosti se svědeckou výpovědí nebo poskytnutím důkazu vzniká nebezpečí ohrožení života nebo zdraví ze strany osob páchajících zločiny, za které hrozí pachateli dle Trestního zákona trest odnětí svobody na doživotí anebo jestliže to byly zločiny spáchané organizovanou skupinou, zločineckou skupinou nebo teroristickou skupinou.

Z § 1 odst. 1 ZOS můžeme vyvodit několik důležitých skutečností. Tento zákon rozlišuje dvě skupiny svědků, a to ohroženého svědka a chráněného svědka. Ohroženým svědkem je v souvislosti s tímto zákonem dle § 2 odst. 1 osoba, která v trestním řízení vypověděla jako svědek a svou výpovědí poskytla důkaz o pachateli nebo o okolnostech zločinů uvedených v §1 odst. 1. Zároveň musí být osoba v souvislosti s její výpovědí ohrožena na životě či zdraví. Ohroženou osobou může být i osoba blízká ohroženého svědka. Chráněným svědkem je dle odst. 3 téhož ustanovení osoba zařazená do programu na ochranu svědků.

Za velmi důležitou považuji i skutečnost, za jakých podmínek se na svědky může vztahovat program na ochranu svědků. Jsou to svědci vypovídající v neprospěch pachatele trestného činu, za nějž hrozí doživotní trest odnětí svobody, nebo který byl spáchán organizovanou skupinou, zločineckou skupinou nebo teroristickou skupinou. Osobní působnost zákona je tedy omezena jen na svědky svědčící proti pachatelům těch nejzávažnějších zločinů. Zároveň musí být splněna podmínka, že ochranu svědka nejde zajistit jiným způsobem a svědek musí souhlasit se zařazením do programu na ochranu. Zařazení do tohoto programu podléhá doručení návrhu Policejnímu sboru Slovenské republiky, který vypracovává v přípravném řízení prokurátor či vyšetřovatel s prokurátorovým souhlasem a v řízení před soudem předseda senátu.

V § 7 odst. 7 ZOS jsou uvedeny povinnosti, které musí chráněný svědek dodržovat. Jsou to:

- a)** neudržovat a nenavazovat styky s osobami z kriminálního prostředí,
- b)** nevyvíjet činnost, která by mohla ohrozit jeho bezpečnost nebo narušit vykonávání programu ochrany,
- c)** podrobit se opatřením na zabezpečení jeho ochrany,
- d)** plnit vůči fyzickým osobám a právnickým osobám závazky, které mu vznikly před zařazením do programu ochrany a které nebude hradit stát,
- e)** ekonomicky se osamostatnit po uplynutí lhůty uvedené v ochranné dohodě na jeho začlenění do nového prostředí,
- f)** neodkladně informovat útvar o změnách v osobních poměrech a aktivitách vykonávaných během realizace programu ochrany.

Ochranný program může zaniknout ze dvou důvodů, a to smrtí chráněného svědka či jeho prohlášením za mrtvého nebo odstoupením od ochranné dohody. Odstoupit od dohody může chráněná osoba kdykoliv. Druhá strana může od dohody odstoupit, pokud pominou důvody pro zařazení do programu na ochranu svědků nebo jestliže chráněný svědek:

- a)** odmítl vypovídat,
- b)** porušil ustanovení ochranné dohody,
- c)** po uzavření ochranné dohody spáchal úmyslný trestný čin.
- d)** úmyslně zamlčel skutečnosti, které měly podstatný význam pro rozhodnutí komise o jeho zařazení do programu ochrany,
- e)** trpí trvalou duševní poruchou, která vylučuje dodržování jeho povinností vyplývajících z ochranné dohody a není možné je zabezpečit jinak.

5.2. Institut utajeného svědka a zvláštní ochrany svědka ve Spolkové republice Německo

Institut utajeného svědka a ochrany svědka v trestním řízení v Německu upravují jak spolkové zákony s celostátní působností, tak i předpisy závazné pouze pro jednotlivé spolkové země. Na spolkové úrovni jsou to hlavně německý trestní řád⁵¹ (dále jen „NTR“) a spolkový zákon o harmonizaci opatření na ochranu svědka⁵² (dále jen „HOOS“).

V NTR je hned několik ustanovení upravující procesní ochranu svědka v trestním řízení. Svědek má dle ustanovení § 68 odst. 2 NTR právo neuvádět u výslechu svou adresu, pokud existuje obava o bezpečnost svědka v souvislosti s jeho výpovědí. Dle odst. 3 téhož ustanovení nemusí svědek uvádět své jméno a příjmení, jestliže existuje obava, že je svědek nebo jiná osoba ohrožen na životě, zdraví nebo osobní svobodě. Utajené informace o svědkovi se uchovávají mimo trestní spis, dokud ohrožení nepomine.

Dále NTR upravuje i otázku použití audiokonferenčního zařízení v souvislosti s institutem utajeného svědka. Dle § 58a je možné svědka s předstihem vyslechnout pomocí technického zařízení, jeho výpověď se nahraje a může se poté použít k prokázání pravdy v trestním řízení. Tohoto přístroje může využít soudce i u hlavního líčení, kdy je svědek z důvodné obavy ohrožení vyslýchán v jiné místnosti, než ve které se nacházejí ostatní účastníci řízení a veřejnost. Obviněný má právo se k výpovědi vyjádřit a pokládat svědkovi za využití audiokonference otázky k ověření věrohodnosti.

HOOS spolu s právními předpisy jednotlivých spolkových zemí upravují mimo jiné i procesněprávní postup při aplikaci ochrany svědků v SRN. Na úrovni zemské policie je vždy zřízena agentura, která se zabývá ochranou svědků.⁵³ Německé OČTŘ, které se zbývají daným případem, kontaktují tuto agenturu, pokud je potřeba poskytnout svědkovi přiměřenou ochranu. Agentura vyhodnotí míru nebezpečí a na základě toho zvolí opatření k ochraně. Svědek má právo na ochranu, jen jestliže splňuje určité podmínky uvedené v HOOS:

- a) výpověď svědka musí být důležitým důkazním prostředkem v dané věci,

⁵¹ Strafprozessordnung – dostupný na <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>

⁵² Gesetz zur Harmonisierung des Schutzes gefährdeter Zeugen - dostupný na <http://www.gesetze-im-internet.de/zshg/BJNR351010001.html>

⁵³ Kavěna, M., Burianová T., Právní úprava ochrany svědka v rámci trestního řízení a možnosti snížení trestu výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, Parlamentní institut, studie č. 5.263, leden 2007

- b) svědek nebo jeho blízké osoby musí být v souvislosti s trestním řízením v ohrožení života nebo zdraví, popřípadě hrozí újma na velké majetkové hodnotě,
- c) nelze zajistit ochranu jinými prostředky,
- d) ochrana musí být ze strany svědka dobrovolná,
- e) a další podmínky (pravdivost výpovědi, povinnost zachování mlčenlivosti o programu, nestýkat se s trestanými osobami atd.).

V SRN funguje již dlouho také institut korunního svědka, který byl zanesen do německého právního řádu pomocí zvláštního zákona již v roce 1989. Tehdejší úprava byla zaměřena především na boj s terorismem a stručně vymezovala podmínky spolupráce svědka s orgány činnými v trestním řízení. Nyní je používání tohoto institutu omezeno pouze v rámci několika vymezených trestných činů. Dle statistik se nejčastěji používá v boji proti drogové kriminalitě.

5.3. Institut utajeného svědka a zvláštní ochrany svědka v Rakousku

Utajení svědka a jeho ochranu v souvislosti s trestním řízením upravuje v Rakousku několik právních předpisů. Struktura úpravy je velmi podobná jako v SRN. Procesněprávní úprava utajení svědka je obsažena v rakouském trestním řádu⁵⁴ (dále jen „RTŘ“). Zvláštní ochranu svědka poskytuje v Rakousku bezpečnostní policie na základě zákona o bezpečnostní policii⁵⁵ (dále jen „ZBP“).

RTŘ dává svědkům možnost uvést do protokolu o výslechu odlišnou adresu, která není skutečným místem pobytu svědka. V takovém případě však musí mít policejní orgán možnost na tuto adresu doručovat písemnosti. Takovou možnost mají svědkové vždy, aniž by museli cokoliv prokazovat. Jestliže existuje obava ohrožení svědka či osoby jemu blízké na životě, zdraví nebo mu hrozí zbavení osobní svobody, svědek nemusí uvádět do protokolu ani své jméno a příjmení. Toto je však vázáno na souhlas příslušného soudu (§ 166 RTŘ).

Ustanovení § 162 RTŘ upravuje anonymní výpověď svědka. Ta je možná, jen pokud je svědek ohrožen na životě, zdraví nebo hrozí omezení jeho osobní svobody. RTŘ umožňuje svědkovi, aby přišel k výslechu v přestrojení. To znamená, že může

⁵⁴ Strafprozeßordnung – dostupný na <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>

⁵⁵ Sicherheitspolizeigesetz – dostupný na http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/II_00643/index.shtml

použit paruku či brýle. Mělo by mu být však vidět do tváře, a to z důvodu sledování jeho reakcí při výpovědi. Má také možnost neodpovídat na otázky obhajoby, jež by mohly odhalit jeho identitu.

RTŘ pak v § 229, §247 a §250 upravuje možnosti výslechu utajeného svědka. Soudce má pravomoc na základě § 229 vyloučit při výslechu takového svědka veřejnost z jednací síně. Úsek trestního řízení, kdy anonymní svědek vypovídá, se stává neveřejným. Stejně tak má předseda senátu možnost vyslýchat svědka bez přítomnosti obviněného, který v takovém případě musí opustit jednací síň. Po ukončení výslechu má obviněný právo být seznámen s obsahem výslechu a vyjádřit se k němu, stejně jako je tomu v českém trestním řízení. Další z možností, jak získat výpověď anonymního svědka, je výslech pomocí audiokonferenčního nebo videokonferenčního zařízení.

Svědkové, kteří jsou ohroženi na zdraví nebo životě v souvislosti s jejich výpovědí v případech týkajících se závažných trestných činů (terorismus, organizovaný zločin), mají právo na zvláštní ochranu dle ZBP. Ochrana dle tohoto zákona se vztahuje i na blízké osoby těchto svědků. Ochranu zajišťují bezpečnostní sbory, převážně rakouská policie. ZBP upravuje několik možností, jak chránit ohrožené svědky. Základní formou opatření bezpečnosti je osobní ochrana. Policie nepřetržitě hlídkuje v místech, kde se svědek nachází. Vytvoření legendy o anonymním svědkovi je dalším z opatření, které používají rakouské bezpečnostní úřady k jeho ochraně. Ty vytvoří prostřednictvím databáze novou identitu i s „příběhem“ o původu osoby.

Institut korunního svědka je v Rakouské republice upraven v Čl. 41a trestního zákona (tzv. ustanovení o korunním svědkovi), který stanoví, že kdo spáchá trestný čin podle čl. 227, 278, 278a nebo 278b trestního zákona (Strafgesetzbuch) nebo jiný trestný čin, který je spojen se zločinným spolčením nebo zločineckou organizací, a poskytne orgánům činným v trestním řízení informace:

- které zásadním způsobem přispějí k odstranění nebo podstatnému zmírnění nebezpečí, které vzniklo v důsledku činnosti zločinného spolčení nebo zločinecké organizace, nebo
- které umožní objasnění takového trestného činu (kromě objasnění vlastní trestné činnosti, kterou sám spáchal), nebo
- které umožní vypátrat osobu, která se účastnila takového zločinného spolčení a hrála vedoucí úlohu nebo vykonávala vedoucí funkci ve zločinecké organizaci,

může být potrestán trestem pod spodní hranici příslušné trestní sazby, je-li snížení trestu úměrné důležitosti poskytnutých informací ve srovnání s trestným činem spáchaným

pachatelem. Tohoto ustanovení lze využít, i pokud se informace, které poskytne pachatel, vztahují k trestným činům, pro které není dána jurisdikce Rakouska, pokud Rakousko může poskytnout příslušnému státu právní pomoc podle mezinárodní smlouvy.⁵⁶

⁵⁶ Kavěna, M., Burianová T., Právní úprava ochrany svědka v rámci trestního řízení a možnosti snížení trestu výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, Parlamentní institut, studie č. 5.263, leden 2007, str. 23

6. Závěr

V této práci jsem se věnoval problematice institutu utajeného svědka. Cílem práce bylo především provést rozbor právní úpravy tohoto institutu a zaměřit se na nedostatky a problémy spojené s právní úpravou. Institut utajeného svědka je úzce provázán s institutem zvláštní ochrany svědka a dalších osob zúčastněných v trestním řízení, na což jsem se v mé práci snažil poukázat.

V úvodu jsem se snažil určit cíle mé práce a obecně shrnout důvod vzniku institutu utajeného svědka. Druhá kapitola se věnuje organizované kriminalitě a vzniku právní úpravy institutu utajeného svědka a jejímu vývoji. S postupem času se stal z organizovaného zločinu fenomén představující jeden z největších globálních problémů světa. V České republice se začal rozrůstat v devadesátých letech dvacátého století. Byl to jeden z hlavních podnětů k zakotvení institutu anonymního svědka do právního řádu ČR. Právní úprava utajeného svědka prošla složitým vývojem. Ustanovení § 55 odst. 2 trestního řádu bylo náležením Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, zrušeno, během několika měsíců bylo do trestního řádu znovu zakotveno v pozměněném znění. V průběhu následujících let bylo několikrát novelizováno. Důvod těchto změn spatřuji v rozporu institutu utajeného svědka s právem obviněného na spravedlivý proces.

Následující kapitola je věnována rozboru nynější právní úpravy týkající se anonymního svědka. Zabývám se v ní podmínkami utajení, kompenzací práv obhajoby, ale i utajení svědka jako osoby, která je činná v policejním orgánu. Podstatná část této kapitoly je věnovaná i judikatuře Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva. Rozhodnutí ESLP v souvislosti s tímto institutem považuji za stěžejní. ESLP ve svých rozhodnutích nejen vykládá a konkretizuje články Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, ale především vytváří jakýsi rámec možností, za kterých se může institut utajeného svědka spravedlivě použít a naopak.

Ve čtvrté kapitole je popsán institut zvláštní ochrany svědka a jiných osob v souvislosti s trestním řízením. Ten je v českém právním řádu relativně krátce. Dle mého názoru je přínosem pro trestní řízení. O programu na ochranu svědků toho není moc známo, jelikož OČTŘ dbají v tomto případě na vysoký stupeň utajení. Vzhledem ke způsobům zvláštní ochrany, popsaných v zákoně č. 137/2001 Sb., lze však předpokládat, že taková ochrana je velmi náročná na psychiku svědka, a ne každý se s tím dokáže vyrovnat. Usuzuji tak například z výpovědi bývalého člena podsvětí Michaela Klimenta, který byl déle než rok v programu na ochranu svědků a v některých

kauzách byl použit i jako utajovaný svědek. Údajně pomohl polici odkrýt detaily skutečnosti týkající se vztahů v českém podsvětí. To pro něj ale znamenalo žít pod jiným jménem, s patřičnou ochranou a většinu času pobývat v zajištěných bytech.

Pátá kapitola je pak věnována právní úpravě institutů utajeného svědka a zvláštní ochrany svědka na Slovensku, v Německu a v Rakousku. V této kapitole jsem se věnoval i institutu korunního svědka, který český právní řád zatím nezná. Již několikrát bylo zařazení ustanovení o korunním svědkovi do právního řádu projednáváno Parlamentem ČR, ale doposud nikdy neprošlo celým legislativním procesem.

Právě institut korunního svědka by mohl napomoci OČTŘ vyřešit některé případy v souvislosti s organizovanou kriminalitou. Uzavření dohody s korunním svědkem, spočívající v tom, že bude svědčit v daném trestním řízení proti dalším podezřelým osobám a jemu naopak bude zaručena beztrestnost či mimořádné snížení trestu pro jím spáchané trestné činy, by jistě napomohlo alespoň k částečné eliminaci organizovaného zločinu v ČR. Samozřejmě by tento institut připadal v úvahu pouze u těch nejzávažnějších trestných činů a jen za předpokladu, že by zájem na daném svědectví předcházel zájmu spravedlivého potrestání korunního svědka. Tento institut jistě přináší i řadu rizik, například možnost jeho zneužití v podobě křivé výpovědi korunního svědka. Proti jeho zavedení také svědčí skutečnost, že svědkové s bohatou kriminální minulostí mohou působit nevěrohodně. Osobně se domnívám, že při nastolení přísných podmínek pro aplikaci tohoto institutu by mohl být přínosem pro odhalování organizovaného zločinu v ČR.

Institut utajeného svědka je a nadále pravděpodobně bude rozporuplné téma. Mám za to, že i přes jeho přetrvávající rozpor s právy obviněných má v právním řádu své odůvodnitelné místo. V souvislosti s odhalováním a potíráním organizovaného zločinu je institut anonymního svědka dle mého názoru nepostradatelný. Vždy je ale důležité nějakými nástroji kompenzovat právo obviněného na spravedlivý proces a další základní práva s ním spojená. Nemělo by však docházet k tomu, že se práva obviněného nadřazují právům svědka na jeho ochranu.

7. Resume

The thesis deals with the topic of the institute of anonymous witnesses. The target of the thesis is to analyse the legal documents dealing with the above mentioned institute, and mainly to point out the drawbacks or imperfections of it, as well as the problems connected with the legislation. I was trying to point out the fact that the institute of the anonymous witness is closely connected with the institute of special protection of witnesses and other persons in the criminal proceedings.

At first the reason for existence of the institute of anonymous witnesses is described. The second chapter deals with organized crime and the origin and development of the legislation of the institute of anonymous witnesses. Organized crime has evolved into a phenomenon which represents one of the most significant global issues. In the Czech Republic organized crime started to spread in the 1990's. This was the fundamental impulse to establish the institute of anonymous witnesses into the legal system of the CR. The evolution of the legislation of the institute of anonymous witnesses has been a very complicated process. Enactment § 55 par. 2 of the Czech code of criminal procedure was abolished according to the findings of the Constitutional Court of the CR of 12.Oct.1994, sp. Zn. Pl. ÚS 4/94, however a few months later it was included into the code again, and during the following years it was amended several times. I see the reason of these amendments in the conflict between the institute of anonymous witnesses and the right of the defendant to a fair trial.

The following chapter deals with the analysis of the current legislation concerning the institute of anonymous witnesses. Most of the chapter is dedicated to judicature of the Constitutional Court of CR and the European Court of Human Rights. The resolutions of the ECHR are considered to be the crucial ones. The resolutions include not only explanation of the paragraphs of the Bill of Rights, but also create a range of opportunities stating the just and unjust use of the institute of anonymous witnesses.

The fourth chapter describes the Special Protection of the Witnesses and Other Persons, which has been included in the Czech legal system recently. In my opinion it is a contribution to criminal proceedings. There is not much information available about the Special Protection of witnesses, due to the high level of classification - which is crucially important. Due to the manner of special protection, described in the Act No. 137/2001 Coll, some of the witnesses might find it very strenuous and not everybody is ready to deal with these difficulties. This assumption is based on the testimony of a

former member of underworld Michael Kliment, who participated in the program of special protection of witnesses. He contributed to many cases as an anonymous witness. He is said to help the police to reveal details about the relations in the Czech underworld. Being an anonymous witness meant to live protected with a new name and to spend most time in protected secure dwellings.

The fifth chapter deals with the legislation of the institute of anonymous witnesses and special protections of witnesses in Slovakia, Germany and in Austria. Moreover the institute of the principal witness - which is not yet covered in the CZ legal system - is dealt with in this chapter. This institute has been discussed by the CZ Parliament several times, but the law has not been passed yet.

The above mentioned institute of the principal witness could help the authorities to solve some cases dealing with organized crime. The agreement between the authorities and the principal witness would be based on the fact that the witness would testify in the given proceeding. By doing so they would be guaranteed immunity from prosecution or eventually sentenced to a lighter form of punishment for their crimes. This could lead to a partial elimination of organized crime in the CR. However the institute of the principal witness also brings a number of difficulties, e.g. the abuse in the form of perjury, etc. Nevertheless stating clear conditions and rules of the use of this institute could be beneficial.

The institute of anonymous witnesses has been a contradictory topic. I am convinced that even though there is the long lasting conflict between the protection of the witness and the rights of the defendant, this institute has its crucial position in the legal system. The defendant should have the right to a fair trial; however the rights of the defendant should not be superior to the rights of the witness and their protection.

Seznam použité literatury

- 1) Galo, D.: Institut anonymního svědka, jeho využití v trestním řízení a postavení tohoto institutu v systému trestního práva v kontextu jeho základních zásah. Státní zastupitelství č. 4/2013
- 2) Chmelík, J. Úvahy k agentu provokatérovi a korunnímu svědkovi. Kriminalistika 1/2005
- 3) Kavěna, M., Burianová T., Právní úprava ochrany svědka v rámci trestního řízení a možnosti snížení trestu výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, Parlamentní institut, studie č. 5.263, leden 2007
- 4) Kmenta, J., Svědek na zabití, JKM Praha 2010
- 5) Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha 2008
- 6) Musil, J. Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo, 2003, č. 5
- 7) Musil, J., Organizovaná kriminalita v Evropě v druhé polovině devadesátých let – nové jevy, čas. Kriminalistika XXXII, 3
- 8) Novotný, O. a kol. Kriminologie, Praha, Aspi Publishing, 2004
- 9) Nožina, M., Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, Praha, 2003
- 10) Smolík, J. a kol., Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě, Brno, 2007
- 11) Sotolář, A., Púry, F.: K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. Trestněprávní revue 2003, č. 2
- 12) Souleimanov, E. a kol., Organizovaný zločin, Praha, 2012,
- 13) Šámal, P. a kol., Trestní řád., Velké komentáře, 7. Vydání, C.H.Beck, 2013,
- 14) Vantuch, P., Co přináší zákon č. 137/2001 Sb., o ochraně svědka a dalších osob?, Bulletin advokacie 9/2001
- 15) Vantuch, P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném) Trestněprávní revue 1/2005
- 16) Wágnerová L., Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení

Seznam použitých právních předpisů

- 1) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- 2) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- 3) Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

- 4) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- 5) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 6) Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- 7) Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
- 8) Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 9) Zákon č. 292/1993 Sb.
- 10) Zákon č. 265/2001 Sb.
- 11) Zákon č. 274/2008 Sb.
- 12) Zákon č. 152/1995 Sb.
- 13) Zákon č. 349/2005 Sb.
- 14) Zákon č. 41/2009 Sb.
- 15) Pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení
- 16) Pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zástupce č. 9/1994
- 17) Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Seznam použitých zahraničních právních předpisů

Evropské úmluva o ochraně lidských práv ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13

Slovensko

Zákon č. 256/1998 Z.z., o ochraně svědka a o změně a doplnění některých zákonů

Zákon č. 171/1993 Z.z., o Policejním sboru

Zákon č. 301/2005 Z.z., trestní řád

Německo

Strafprozessordnung – dostupný na <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>

Gesetz zur Harmonisierung des Schutzes gefährdeter Zeugen - dostupný na

<http://www.gesetze-im-internet.de/zshg/BJNR351010001.html>

Rakousko

Strafprozeßordnung – dostupný na <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>

Sicherheitspolizeigesetz – dostupný na

http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/I/I_00643/index.shtml

Seznam použité judikatury

- 1) Nález ÚS ČR, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, ze dne 12.10.1994
- 2) Nález ÚS ČR, sp.zn. III. ÚS210/98, ze dne 3.3.1999
- 3) Nález ÚS ČR, sp.zn. IV. ÚS 37/01, ze dne 22.10.2001
- 4) Nález ÚS ČR, sp.zn. III. ÚS 501/04, ze dne 3.3.2005
- 5) Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tdo 1444/2009, ze dne 24.2.2010
- 6) Rozhodnutí ESLP ve věci Kostovski v. Nizozemí ze dne 20.11.1989
- 7) Rozhodnutí ESLP ve věci Windisch v. Rakousko ze dne 27. 9. 1990
- 8) Rozhodnutí ESLP ve věci Lúdi v. Švýcarsko ze dne 15. 6. 1984
- 9) Rozhodnutí ESLP ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 26. 3. 1996
- 10) Rozhodnutí ESLP ve věci Van Mechelen a spol. v. Nizozemí ze dne 23.4.1997
- 11) Rozhodnutí ESLP ve věci Krasniki v. Česká republika ze dne 28. 2. 2006

Ostatní zdroje

- 1) Kloubek, M., Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení – dostupné na <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochrany-oznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni/>
- 2) Kdo je oprávněn podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva – dostupné na <http://www.epravo.cz/top/prakticke-rady/verejna-sprava/kdo-je-opravnen-podat-individualni-stiznost-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-15706.html>
<http://www.epravo.cz/top/clanky/utajovani-svedci-39161.html>
- 3) Práva a ochrana práv svědka - portál nejvyššího státního zastupitelství – dostupné na <http://www.nsz.cz/index.php/cs/svedek/61>
- 4) Portál sagit.cz – dostupný na <http://www.sagit.cz/pages/uvod.asp?cd=2&typ=r>
- 5) Portál Nejvyššího soudu České republiky – dostupný na www.nsoud.cz
- 6) Portál - Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu – dostupný na <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>